

Hogeschool Zuyd, Sittard

HBO Master

Hogere Juridische Opleiding

Uitgebreide opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Hogere Juridische Opleiding van Hogeschool Zuyd. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van Hogeschool Zuyd is samengesteld. Het panel is in overleg met de opleiding samengesteld en is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling* van de NVAO (6 december 2010) en het *NQA Protocol 2011 voor de uitgebreide opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 24 en 25 mei 2011.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer mr. F.G.A.M. Berntsen (voorzitter, domeindeskundige)

De heer mr. dr. R.E. Bakker (domeindeskundige)

De heer mr. G.F.J. Hupperetz (domeindeskundige)

Mevrouw S.M. van de Steeg (studentlid)

De heer W.A.J. van Uden, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2011*.

Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht.

De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Van het spreekuur tijdens het visitatiebezoek is gebruik gemaakt door een drietal docenten (van wie er twee ook aan een van de gespreksgroepen deelnamen) en van drie studenten.

Tevens heeft het panel via de opleidingscoördinator drie brieven van studenten ontvangen. De inhoud van de gesprekken en van de brieven is meegenomen in de bevindingen en overwegingen van het panel.

Na het visitatiebezoek heeft het panel intern overleg gevoerd over de waardering van standaard 16. De mondelinge en schriftelijke informatie waarover het panel beschikte, was aanleiding om standaard 16 met onvoldoende te beoordelen. Dit is begin juli telefonisch aan de opleiding medegedeeld. Dit oordeel is in de conceptrapportage die aan de opleiding is verstrekt schriftelijk onderbouwd. De opleiding heeft de conceptrapportage half augustus ontvangen. In oktober heeft de opleiding formeel gereageerd op het concept en gevraagd om een gesprek met een vertegenwoordiging van het panel. Dit gesprek heeft plaatsgevonden op 28 oktober 2011 te Utrecht. De opleiding is vertegenwoordigd door de opleidingscoördinator, de faculteitsdirecteur en een lid van het College van Bestuur. Namens het panel nemen de voorzitter, een lid en de secretaris aan het gesprek deel. In het gesprek zijn de standpunten van het panel en die van de opleiding over standaard 16 uitgewisseld.

De resultaten van het gesprek zijn bij standaard 16 verwerkt. In de formele reactie heeft de opleiding tevens een verbeterplan meegestuurd waaruit blijkt dat de opleiding de aanbevelingen van het panel ter harte neemt. Het panel beschouwt de snelheid en de accuratesse waarmee de opleiding handelt als een teken van de verbeterbereidheid van de opleiding. Mede gelet op de betrokkenheid van het College van Bestuur en de faculteitsdirecteur geeft dat het panel het vertrouwen dat de verbeterdoelen tijdig worden gerealiseerd.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 30 november 2011

Panelvoorzitter

De heer F. Berntsen

Panelsecretaris

de heer W. van Uden

Samenvatting

Totaaloordeel: voldoende

Het panel is van oordeel dat de Hogere Juridische Opleiding (HJO) van Hogeschool Zuyd, locatie Sittard zowel voor de voltijdse als de deeltijdse variant van voldoende kwaliteit is.

Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties, in de vorm van competenties, zijn relevant voor zowel de algemeen juridische als de sociaal juridische afstudeerrichting van de opleiding. In zogeheten competentiematrices voor de deeltijd en de voltijdse opleiding is het bachelorniveau aan de hand van de generieke HBO-kwalificaties (die vergelijkbaar zijn met de internationaal erkende Dublin descriptoren) beschreven. De opleiding heeft zichzelf vergeleken met een aantal opleidingen in het buitenland, maar ze verbindt daaraan geen vergelijking van de kwalificaties. Het is daardoor niet duidelijk hoe de eindkwalificaties van de HJO-opleiding zich verhouden tot die van vergelijkbare opleidingen in het buitenland.

Programma

Het programma kan in twee opleidingsvarianten gevolgd worden: voltijd en deeltijd. De voltijdse variant heeft vier profielen: sociaal-juridisch, algemeen juridisch (uitstroom naar beroep), algemeen juridisch (doorstroom naar de Universiteit Maastricht) en een vrij profiel. In de deeltijdvariant is geen doorstroomprofiel opgenomen.

De gebruikte literatuur is van hbo-niveau en vergelijkbaar met wat gangbaar is. Studenten worden getraind in juridische vaardigheden die passen bij het door hen gekozen profiel. In beide profielen is voldoende aandacht vaardigheden die praktijkgericht onderzoek bevorderen. Het programma sluit aan op gangbare theorieën in de juridische context, maar gaat niet erg diep.

In de competentiematrixen voor beide opleidingsvarianten is een relatie gelegd tussen de diverse tussenniveaus en het eindniveau enerzijds en de modules anderzijds. In de modulebeschrijvingen is deze relatie echter niet overal terug te vinden. De gebruikte terminologie is niet consistent. In het programma is de samenhang tussen theorie en praktijk goed geborgd door middel van drie verschillende stages. De verwerking van nieuwe kennis en vaardigheden is in het programma opgenomen. Het programma leunt zwaar op de oorspronkelijke opleiding sociaal-juridische dienstverlening, waardoor er te weinig balans is tussen sociale en juridische aspecten in het algemeen juridische profiel.

De opleiding heeft het didactisch concept afgestemd op de beoogde eindkwalificaties, die de vorm van competentiebeschrijvingen hebben. De gekozen werkvormen en studieactiviteiten stellen studenten in staat de competenties te verwerven.

Om zich te kunnen inschrijven dienen studenten aan de wettelijke toelatingseisen te voldoen, die zijn opgenomen in de onderwijs- en examenregeling. De docenten zetten zich enthousiast in om de aansluiting met de vooropleiding zowel inhoudelijk als wat werkvormen betreft te bevorderen. De studieloopbaanbegeleiding speelt in dit verband een positieve rol. Aspirant-studenten die al enige jaren niet meer gestudeerd hebben, kunnen hun studievaardigheden ophalen door middel van aanschuifonderwijs.

Het programma is studeerbaar. Docenten zijn bereikbaar en toegankelijk voor studenten die vragen hebben. Lesroosters en toetsroosters zijn tijdig beschikbaar. Studieresultaten worden binnen de geldende termijnen bekendgemaakt. Het aantal geprogrammeerde contacturen wordt volgens de studenten daadwerkelijk verzorgd. De werkelijke studielast ligt tussen de 30 en 40 uur per week (voltijdse variant) en dat is minder dan de geprogrammeerde studielast. Voor studenten met een functiebeperking zijn extra faciliteiten beschikbaar. Beide opleidingsvarianten voldoen aan de wettelijke eisen voor de omvang en de duur van een hbo-bachelorprogramma, namelijk 240 studiepunten.

Personeel

Het personeelsbeleid van de opleiding sluit aan bij dat van de hogeschool. De opleiding werkt aan uitvoering van dit beleid. Sinds het studiejaar 2010-2011 is de gesprekscyclus aangepast en worden functionering- en beoordelingsgesprekken gehouden. Medewerkers hebben de beschikking over € 500,- die ze naar eigen inzicht kunnen besteden aan scholing. Nu zijn er in het team nog voldoende onderwijskundige en didactische kwalificaties aanwezig. Ook is er, mede via inzet van mensen uit de beroepspraktijk, voldoende kennis van en ervaring met de beroepspraktijk. Het team is niet erg groot en komt voort uit de opleiding sociaal-juridische dienstverlening. De vakspecifieke kennis op dat terrein is in voldoende mate aanwezig, maar vakspecifieke kennis van het algemeen juridische deel verdient nog enige verbetering. Het panel is van mening dat een krachtiger sturing van het management gewenst is teneinde voor de toekomst te garanderen dat in het docententeam de juiste kwalificaties aanwezig zijn om het onderwijs te verzorgen.

De docent-studentratio bedraagt voor beide opleidingsvarianten samen 1:31. De omvang is voldoende, maar het panel signaleert dat het team niet alle specialismen in het juridische vakgebied met voldoende diepgang kan behandelen. De opleiding streeft, in het kader van het instellingsbeleid, naar een docent-studentratio van 1:25.

Voorzieningen

Hoewel het gebouw waarin de opleiding gehuisvest is, gedateerd is, is het nog goed geschikt voor het verzorgen van het onderwijs voor de HJO. De voor deze opleiding noodzakelijke voorzieningen zijn aanwezig: grote en kleine lokalen, een draadloos ict-netwerk met overal toegang tot internet, een adequate mediatheek.

De studenten ontvangen tijdig adequate informatie over het studieprogramma en de studievoortgang via het interne elektronische systeem. De studieloopbaanbegeleiders hebben veel aandacht voor het welzijn van de studenten, maar ook voor de studieresultaten, keuzeaspecten in het programma en de begeleiding bij stage en afstuderen. De begeleiders zijn van mening dat ze voor deze taken voldoende tijd krijgen; de studenten zijn tevreden over de begeleiding.

Kwaliteitszorg

Voor diverse aspecten van onderwijskwaliteit zijn streefdoelen geformuleerd. Of deze doelen worden gehaald, wordt regelmatig geëvalueerd via schriftelijke/digitale evaluaties en via mondelinge evaluaties in de klas. Het beleid is gebaseerd op de pdca-cyclus, maar deze cyclus wordt nog niet volgens plan gesloten.

De evaluaties die de afgelopen jaren zijn gehouden, hebben op diverse terreinen geleid tot verbeteringen. Er is echter geen gedocumenteerde planmatige aanpak voor het verbeteracties. Na het aanvullende gesprek in oktober is een dergelijk plan wel aan het panel verstrekt.

De medewerkers van de opleiding luisteren goed naar de wensen van studenten. Het panel vindt dat er risico is dat er een onbalans ontstaat tussen de wensen van de studenten en de verantwoordelijkheden van de opleiding ten aanzien van bijvoorbeeld onderwijskwaliteit en niveau.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Er wordt volop getoetst met diverse toetsvormen die aansluiten bij inhoud en niveau van de doelbeschrijvingen en geschikt zijn voor het toetsen van kennis en vaardigheden. Een systeem om de kwaliteit van de toetsing en van de beoordeling te borgen is echter nog niet volledig operationeel. Wel is er een begin gemaakt met het verbeteren van de borging. Op basis van het verstrekte materiaal concludeert het panel dat niet alle beoogde eindkwalificaties aantoonbaar bij alle studenten zijn getoetst en beoordeeld op het moment dat ze afstuderen. Het panel adviseert de opleiding een transparant en inzichtelijk systeem te ontwikkelen waarmee dit wel kan worden aangetoond. De opleiding heeft in de periode tot begin november uitvoering gegeven aan dit advies. Er is een overzicht waaruit blijkt op welk moment in de opleiding wordt vastgesteld welke eindkwalificaties zijn gerealiseerd. Dit overzicht wordt in het studiejaar 2011-2012 voor toegepast. Het panel heeft er vertrouwen in dat vanaf dit studiejaar transparant zal worden vastgesteld dat afgestudeerden alle kwalificaties op het beoogde niveau hebben bereikt.

INHOUDSOPGAVE

1	Basisgegevens van de opleiding	11
2	Beoordeling	13
	<i>Beoogde eindkwalificaties</i>	13
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	13
	<i>Programma</i>	15
	Standaard 2 Oriëntatie van het programma	15
	Standaard 3 Inhoud van het programma	17
	Standaard 4 Vormgeving van het programma	19
	Standaard 5 Instroom	21
	Standaard 6 Studeerbaarheid	22
	Standaard 7 Duur	24
	<i>Personeel</i>	24
	Standaard 8 Personeelsbeleid	24
	Standaard 9 Kwaliteit van het personeel	26
	Standaard 10 Kwantiteit van het personeel	27
	<i>Voorzieningen</i>	28
	Standaard 11 Materiële voorzieningen	28
	Standaard 12 Studiebegeleiding	30
	<i>Kwaliteitszorg</i>	32
	Standaard 13 Evaluatie resultaten	32
	Standaard 14 Verbetermaatregelen	34
	Standaard 15 Betrokkenheid bij kwaliteitszorg	35
	<i>Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	37
	Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	37
3	Eindoordeel over de opleiding	43
4	Aanbevelingen	45
5	Bijlagen	47
	Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding	49
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	53
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	55
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	59
	Bijlage 5: Bestudeerde documenten	61
	Bijlage 6: Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie	65

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Hogere Juridische Opleiding
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34121
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240
5. Afstudeerrichting(en)	Algemeen juridisch Sociaal juridisch
6. Variant(en)	Voltijd/deeltijd
7. Locatie(s)	Sittard

Administratieve gegevens van de instelling

8. Naam instelling	Hogeschool Zuyd
9. Status instelling	Bekostigd
10. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Overgangsregeling

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

De werkelijke docent-studentratio op het moment van visiteren bedroeg 1:31. De opleiding streeft naar een ratio van 1:25. Door de groei van de afgelopen jaren kan die doelstelling niet gerealiseerd worden. De opleiding verwacht echter stabilisering van de studentenaantallen, waardoor de norm wel gehaald kan worden.

De opleiding rekent alle uren waarbij een docent of tutor van de opleiding een groep studenten begeleidt tot de contacturen. In de voltijdse opleiding neemt het aantal contacturen in de loop van het programma af. In de eerste twee onderwijsperioden bedraagt het aantal contacturen per week ongeveer 15 uur, in de laatste twee nog ongeveer 11. In de jaren daarna bedraagt het aantal contacturen nog 8 tot 9 uur per week. Tijdens de stage en het afstuderen heeft de student recht op 5 klokuren begeleiding van een docent. Het aantal contacturen in de deeltijdopleiding varieert tussen de 6 en 8 uur per week, wat normaal is voor een deeltijdopleiding.

In de tabel op de volgende bladzijde zijn de in-, door- en uitstroomgegevens opgenomen die de opleiding verstrekt heeft.

KWANTITATIEVE GEGEVENS OVER DE OPLEIDING		
Instroomgegevens	Cohort 2010-2011	174
	Cohort 2009-2010	159
	Cohort 2008-2009	137
	Cohort 2007-2008	154
	Cohort 2006-2007	117
	Cohort 2005-2006	
Doorstroomgegevens	Cohort 2010-2011	139
	Cohort 2009-2010	120
	Cohort 2008-2009	103
	Cohort 2007-2008	84
	Cohort 2006-2007	79
	Cohort 2005-2006	
Uitstroomgegevens	Cohort 2010-2011	
	Cohort 2009-2010	59
	Cohort 2008-2009	
	Cohort 2007-2008	
	Cohort 2006-2007	
	Cohort 2005-2006	
Gerealiseerde docent-student ratio	Cohort 2010-2011	1:30
Gemiddeld aantal contacturen per fase	Studiejaar 1	280 (VT) 192 (DT)
	Studiejaar 2	200 (VT) 170 (DT)
	Studiejaar 3	90 (VT) 150 (DT)
	Studiejaar 4	125 (VT) 50 (DT)
	Stage+studiecontactdagen +supervisie/coaching	jaar 1 VT: 3 DT: 5 jaar 2 VT: 6 DT: 6 jaar 3 VT: 69 DT: 6 jaar 4 DT: 3
	Afstuderen	VT en DT: 21

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

Uit de documentatie die bij de zelfreflectie is aangeleverd blijkt dat de opleiding de *Domeincompetenties Law* en de generieke HBO-competenties als basis heeft gebruikt voor het eigen competentieprofiel. Deze kwalificaties zijn in een bijeenkomst van het landelijk opleidingsoverleg Sociaal Juridische Dienstverlening van 23 november 2006 met een vertegenwoordiging van het landelijke werkveld besproken. De kwalificaties die in *Domeincompetenties Law* zijn beschreven, heeft de opleiding ten behoeve van het eigen profiel in beperkte mate aangepast door ze op enkele onderdelen te concretiseren en te hergroeperen.

De opleiding biedt vier uitstroomprofielen aan, met elk een aantal eigen eindkwalificaties: uitstroomprofiel Algemeen Juridisch (AJ), doorstroomprofiel AJ (gericht op doorstroming naar de Universiteit Maastricht), uitstroomprofiel Sociaal Juridisch (SJ) en een Vrij Uitstroomprofiel. Deze profielen zijn voor het deel domeincompetenties vrijwel aan elkaar gelijk. In de operationalisering van de domeincompetenties voor de uitstroomprofielen zijn nauwelijks verschillen te vinden. In deze operationalisering ligt, naar het oordeel van het panel, een zwaarder accent op de sociale facetten van het beoogde beroep dan op de juridische facetten. Voor de eerste drie profielen heeft de opleiding een aanvullende set kwalificaties geformuleerd die het profiel bepalen. In het profiel AJ ligt de nadruk op dossiermanagement en administratief-organisatorische processen. Het doorstroomprofiel en het uitstroomprofiel AJ verschillen van elkaar doordat het doorstroomprofiel ook academische vaardigheden bevat en meer juridische aspecten. Het profiel SJ is gericht op dienstverlening, zelfredzaamheid van cliënten, en signalering en preventie (van beleid voor organisatie en samenleving). Voor het vrije uitstroomprofiel zijn geen specifieke, aanvullende kwalificaties geformuleerd, omdat het profiel wordt samengesteld uit diverse modules, waardoor niet op voorhand vaststaat welke kwalificaties de afstuderende zal verwerven. De student die voor een vrij uitstroomprofiel kiest, dient zijn keuze vooraf door de examencommissie te laten goedkeuren. De gezamenlijke eindkwalificaties en de aanvullende kwalificaties per profiel zijn opgenomen in bijlage 1 van dit rapport.

Om het niveau te borgen, werkt de opleiding met de generieke HBO-kwalificaties. Omdat deze kwalificaties niet internationaal gebruikt worden, heeft de opleiding ze in een matrix afgezet tegen de Dublin descriptoren die wel internationaal gangbaar zijn. De beide niveau- raamwerken vertonen grote gelijkenis.

In de kritische reflectie heeft de opleiding zichzelf vergeleken met een aantal vergelijkbare opleidingen in Groot-Brittannië, België en de Verenigde Staten. Ook vermeldt de opleiding in de reflectie dat ze goede contacten onderhoudt met juridische opleidingen en instanties in Duitsland. De juridische situatie in deze landen is weliswaar niet gelijk aan die van Nederland, maar er zijn wel juristen op hbo-bachelorniveau werkzaam en ze worden er kennelijk ook opgeleid. In de zelfreflectie worden de zogeheten paralegals genoemd. De opleiding heeft de opleidings- en werksituatie van hbo-bachelors in de juridische dienstverlening in de genoemde landen vergeleken, maar heeft niet onderzocht of de eigen kwalificaties vergelijkbaar zijn met de eindkwalificaties die elders gesteld worden.

De opleiding heeft de eindkwalificaties van haar programma laten accorderen door de eigen werkveldcommissie. Deze commissie heeft ingestemd met de kwalificaties zoals de opleiding ze gedefinieerd heeft.

Per uitstroomprofiel, met uitzondering van het vrije uitstroomprofiel, heeft de opleiding een document met geoperationaliseerde kwalificaties gemaakt. (bijvoorbeeld: *Eindkwalificaties AJ uitstroom*). Van deze overzichten heeft het panel versies ter inzage ontvangen die in de opleiding als werkdocument worden gebruikt en nog niet zijn vastgesteld. De versies die het panel heeft ingezien, zijn opgesteld in juni en september 2010.

Overwegingen

Door zich op de competenties van het domein Law te baseren en gebruik te maken van de generieke HBO-kwalificaties heeft de opleiding een set eindkwalificaties die relevant is voor een opleiding die studenten opleidt voor het juridische werkveld. In de eindkwalificaties en met name de operationalisering ervan, zijn sociale aspecten naar het oordeel van het panel dominanter dan de juridische. Een onderbouwing van de keuzes die de opleiding heeft gemaakt, ontbreekt. Voor de bepaling en beschrijving van het beoogde bachelorniveau, maakt de opleiding gebruik van de generieke hbo-kwalificaties, die vergelijkbaar zijn met de Dublin descriptoren. Door beide beschrijvingen op te nemen in overzichten die de beoogde eindkwalificaties per uitstroomprofiel te beschrijven, worden naar het oordeel van het panel het domein, de oriëntatie en het beoogde niveau inzichtelijk.

Helaas heeft de opleiding haar eindkwalificaties niet adequaat vergeleken met die van opleidingen elders in de wereld. Hoewel exact gelijke opleidingen als HJO wellicht niet bestaan in het buitenland, zou het naar het oordeel van het panel mogelijk moeten zijn een vergelijking te maken met opleidingen waaraan HJO zich wil spiegelen.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**

Programma

Standaard 2 Oriëntatie van het programma

De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk

Bevindingen

De opleiding heeft aan het panel de lijst van verplichte literatuur voor alle onderwijsleerperioden beschikbaar gesteld. De lijst bevat literatuur over relevante rechtsgebieden, organisatiekundige onderwerpen, onderzoeksvaardigheden en sociaal-juridische onderwerpen. De literatuur is actueel en is vergelijkbaar met wat elders in het hoger beroepsonderwijs gebruikelijk is in opleidingen waarin sociale en juridische aspecten centraal staan. De literatuur is vrijwel volledig Nederlandstalig, omdat de opleiding zich richt op het Nederlandse rechtssysteem. Studenten die het doorstroomprofiel volgen, bestuderen ook Engelstalige literatuur.

Het (binnenschoolse deel van het) curriculum is opgebouwd uit modules die verdeeld zijn over leerlijnen. Een van de leerlijnen heet *recht en juridische vaardigheden*. Deze leerlijn heeft de grootste omvang in aantal studiepunten en bevat de juridische kern van de opleiding. Het aantal studiepunten in de lijn varieert per uitstroomprofiel. In het gemeenschappelijke eerste jaar van de voltijdse opleiding omvat de leerlijn 23 studiepunten. Per uitstroomprofiel heeft de leerlijn de volgende omvang: 68 studiepunten (algemeen juridisch, uitstroom), 86 studiepunten (algemeen juridisch, doorstroom) en 58 studiepunten (sociaal-juridisch). In de deeltijdopleiding is de leerlijn nog wel de omvangrijkste, maar het aantal studiepunten is beperkter: 49 studiepunten (algemeen juridisch) en 39 studiepunten (sociaal juridisch). De inhoud van de modules past bij de omvang ervan, maar het panel betwijfelt of er voldoende diepgang bereikt wordt. Het panel vindt het verschil in studiepunten tussen de voltijdse en deeltijdse opleiding groot en de verantwoording ervan door de opleiding onvoldoende adequaat. Tevens is het panel van oordeel dat de omvang van de juridische leerlijn, gelet op het grote aantal juridische vakken, in zijn algemeenheid niet groot genoeg is om studenten in de gelegenheid te stellen voldoende juridische diepgang te verwerven. Het doorstroomprofiel is hierop een uitzondering.

In het curriculum is een leerlijn opgenomen waarin studenten getraind worden in een onderzoeksmatige en methodologische aanpak van vraagstukken. In de leerlijn komen aan de orde: informatievaardigheden, probleemanalyse, vraagarticulatie, en onderzoeks- en rapportagevaardigheden. De leerlijn draagt er toe bij dat de studenten in het vierde jaar vrij zelfstandig, maar vaak in groepjes, een praktijkgericht onderzoek voor een opdrachtgever kunnen uitvoeren: de afstudeeropdracht. Het panel is van oordeel dat de leerlijn goed is opgezet.

Naast en in combinatie met de onderzoeksvaardigheden vormen de juridische vaardigheden een belangrijk onderdeel van het curriculum. Tot de juridische vaardigheden behoort dossiermanagement, waarin studenten leren om klantendossiers systematisch op te zetten

en bij te houden. De typische juridische vaardigheden zijn gekoppeld aan de rechtsgebieden, zoals burgerlijk recht, burgerlijk procesrecht, sociaal recht, bestuursrecht, bestuursprocesrecht, strafrecht en staatsrecht. Kennis en vaardigheden worden in modules over deze onderwerpen gecombineerd aangeboden, omdat dat past in het onderwijsconcept van de opleiding. Een derde categorie vaardigheden wordt gevormd door de sociaal-communicatieve vaardigheden. Naast presenteren en vergadertechnieken wordt er een speciale module gewijd aan conflicthantering. Het panel is van mening dat er in het programma royaal aandacht is voor relevante vaardigheden.

In het programma is tevens voldoende aandacht voor het opdoen van praktijkervaring. In het eerste jaar hebben alle studenten een beroepsoriënterende stage van enkele dagen. Ook is er een module werkveldoriëntatie. In het tweede jaar is een beroepsvoorbereidende stage van vijf weken geprogrammeerd. In het derde jaar volgt de beroepsstage van tien maanden. Deze stage wordt gecombineerd met lesdagen. De omvang van de beroepsstage bedraagt 42 studiepunten. De overige 18 studiepunten worden besteed aan een aantal theoretisch-praktische modulen, contactdagen en de persoonlijke en professionele ontwikkeling.

Het curriculum van de deeltijdopleiding is grotendeels vergelijkbaar met dat van de voltijdopleiding, zoals dat hierboven beschreven is. Het belangrijkste verschil is de rol van de praktijk. Het praktijkdeel van de opleiding beslaat 560 studiebelastingsuren (ofwel 20 studiepunten) per jaar, die de student uitvoert op zijn eigen werkplek. De kwaliteit en het HBO-niveau van de werkplek worden daartoe door een examinerator van de opleiding jaarlijks beoordeeld. De student moet zich immers wel kunnen ontwikkelen tot een hbo'er. De praktijklijn heeft een opbouw in vier fasen: oriëntatie, beroepsvoorbereidend, beroepsuitvoerend en beroepsverdiepend. Het doel van de fasen is dat de student zich ontwikkelt van 'leerling' en ondersteuner naar beginnend professional die zich kan profileren op een specifiek terrein. In het programma van de deeltijd wordt een koppeling gemaakt tussen het binnenschoolse deel en de praktijk. Het deeltijdprogramma omvat evenals de voltijdopleiding 60 studiepunten per jaar. Doordat de student zijn beroepspraktijk combineert met de studie is het haalbaar om 60 studiepunten te programmeren. De combinatie van studie en werk (en vaak ook een gezin), maakt van de deeltijdvariant een zware, maar nog steeds studeerbare, opleiding. Dat melden de deeltijdstudenten aan het panel. Ze vinden de combinatie echter ook inspirerend.

Overwegingen

In beide opleidingsvarianten is voldoende aandacht voor vaardigheden om de studenten voor te bereiden op de beroepsuitoefening. Het panel is positief over de onderzoekslijn, die uitmondt in de afstudeerscriptie. Ook is het panel van oordeel dat er voldoende tijd is ingeruimd voor de stage. Het panel geeft aan de opleiding ter overweging om de stageperiodes aan te passen en ook de afstudeeropdracht te koppelen aan een stageperiode. In de gesprekken met studenten heeft het panel deze wens gehoord en ook in enkele schriftelijke reacties in het kader van het open spreekuur is deze suggestie gedaan. Het aantal geprogrammeerde stage-uren hoeft daarvoor niet uitgebreid te worden; het zal gaan om een verschuiving. Het panel is positief over de combinatie van binnen- en buitenschools leren in het derde jaar. Studenten houden zo contact met de opleiding en met elkaar. In de voltijdse opleiding wordt met deze combinatie hetzelfde effect bereikt als in de

deeltijdvariant. Het panel is van mening dat de verhouding tussen juridische vakken en overige vakken nog eens tegen het licht gehouden zou moeten worden. In zijn algemeenheid is de diepgang voldoende, zoals het panel in het studiemateriaal heeft kunnen zien, maar met name voor het juridische deel is ruimte voor verbetering. De voltijdse variant is op dit punt beter dan de deeltijdvariant.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 3   Inhoud van het programma

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Bevindingen

Relatie tussen de beoogde eindkwalificaties en de inhoud van het programma.

In het zogeheten *Competentieboek* zijn alle competenties geoperationaliseerd die een student aan het einde van de opleiding verworven dient te hebben. Per opleidingsfase wordt een competentie op een hoger niveau beschreven, uitmondend in de uiteindelijke competentie op het afstudeerniveau. Daarnaast bevat het *Competentieboek* een overzicht waarin is vermeld in welke modules (zij het niet met exacte nummering) aandacht wordt besteed aan welke competenties. Het panel vindt dit een toegankelijk overzicht. Op basis van het overzicht heeft het panel in de modulebeschrijvingen naar de overeenkomstige competentiebeschrijvingen gezocht. Die heeft het in de ter beschikking gestelde modules niet aangetroffen. Wel worden er in de desbetreffende modulebeschrijvingen zogeheten doelbeschrijvingen genoemd, die de leerdoelen van de module zijn en volgens de opleiding zijn afgeleid van de competenties. Deze doelbeschrijvingen komen echter niet overeen met de beschrijvingen in het *Competentieboek*. Uit de documentatie blijkt wel dat er aan leerdoelen wordt gewerkt. Tevens ziet het panel wel relaties tussen de kwalificatie- en doelbeschrijvingen in de verschillende bronnen, maar de overeenkomst is niet zo sterk dat met zekerheid is vast te stellen om welke competenties uit het *Competentieboek* het in de module gaat. In de meeste modulebeschrijvingen wordt evenmin rechtstreeks naar de competenties verwezen. Uit de gesprekken met de studenten is gebleken dat zij wel het begrip competentie kennen, maar dit niet in verband brengen met de eindkwalificaties van de opleiding. Wel verbinden studenten het begrip competentie met vaardigheden die ze in de stage of het afstuderen willen verwerven. Maar hierin is relatie met de eindkwalificaties zoals de opleiding die in het *Competentieboek* heeft geformuleerd, niet gelegd. Het panel concludeert dat de relatie tussen de eindkwalificaties en de inhoud van het programma niet transparant is. In het verbeterplan dat de opleiding in november aan het panel heeft toegestuurd is aangegeven dat de transparantie in het studiejaar 2011-2012 in alle modulebeschrijvingen zal worden verbeterd.

Samenhang

Een essentieel aspect van de curriculumstructuur van de opleiding HJO is de leerlijn. Het curriculum is opgebouwd uit acht leerlijnen. Iedere leerlijn heeft een centraal onderwerp en loopt over een aantal jaren in een concentrisch model: naarmate de student verder gaat in de opleiding neemt de complexiteit van de kennis en casuïstiek toe. De acht leerlijnen zijn: integratie, algemene beroepsvaardigheden, recht & juridische vaardigheden, mens/maatschappij/organisatie, sociaalcommunicatieve en methodische vaardigheden, persoonlijke & professionele ontwikkeling, buitenschools leren en de vrije studieruimte. In alle leerlijnen worden theorie en praktijk aan elkaar gekoppeld door middel van taakgestuurd of probleemgeoriënteerd onderwijs.

Waar in de deeltijdopleiding de relatie tussen theorie en de beroepspraktijk direct gelegd wordt doordat de studenten in de beroepspraktijk werken, heeft de voltijdse opleiding in de eerste drie studiejaar stages ingebouwd. In de propedeuse voert de student een beroepsoriënterende stage (enkele dagen) uit, in het tweede jaar de beroepsvoorbereidende stage (vijf weken) en in het derde jaar de beroepsstage (tien maanden). De relatie tussen de stages en het binnenschoolse programma wordt gevormd door de leerlijn persoonlijke en professionele ontwikkeling. In deze leerlijn vindt de voorbereiding van stageperiodes plaats en worden ook de resultaten besproken.

Overwegingen

Het panel is van mening dat er geen transparante relatie is tussen de eindkwalificaties en de leerdoelen/doelbeschrijvingen in de modules. In enkele modules wordt verwezen naar de eindkwalificaties van de opleiding en worden er leerdoelen aan gekoppeld waarmee de student een deel van de eindkwalificaties verwerft. In de meeste modules worden wel doelbeschrijvingen gegeven, maar ontbreekt een heldere relatie met de competenties. Studenten zijn daardoor ook niet vertrouwd met de eindkwalificaties die ze dienen te verwerven, al kennen ze het begrip competentie wel op een andere manier. Het panel verwacht dat de relatie tussen de eindkwalificaties in het *Competentieboek* en de doelbeschrijving op een eenvoudige manier transparant is te maken. Het programma (voltijd en deeltijd) is toereikend om studenten in de gelegenheid te stellen de eindkwalificaties te verwerven.

De samenhang in het curriculum voldoet aan de eisen die van een hbo-opleiding verwacht mag worden. Het curriculum heeft een herkenbare concentrische structuur. Ook is de samenhang tussen binnen- en buitenschools leren geborgd, zowel in de voltijdse als de deeltijdse variant.

Het panel heeft beide aspecten van deze standaard tegen elkaar afgewogen en schat in dat verbeteringen op het eerste aspect op korte termijn haalbaar zijn. In hun onderlinge samenhang voldoen beide aspecten aan de basiskwaliteit.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 4   Vormgeving van het programma

De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid om de beoogde eindkwalificaties te bereiken

Bevindingen

De eindkwalificaties zijn beschreven in termen van competenties. Onder het begrip competenties verstaat de opleiding een cluster van vaardigheden, attitudes en onderliggende inzichten en kenniselementen, die iemand in staat stellen om concrete activiteiten op adequate wijze uit te voeren. Verder stelt de opleiding: “Kenmerkend voor competentiegericht leren is dat concrete beroepstaken leidraad zijn voor de modules, dat vakdocenten samenwerken met beroepsexperts en dat studenten met een persoonlijk ontwikkelingsplan werken en zelf aantonen welke competenties ze verworven hebben en wat hun actuele leerpunten zijn. Werken aan competenties betekent een integrale benadering van kennis, vaardigheid en houding” (bron: *Verantwoording relatie tussen VCM en het didactisch concept van de Hogere Juridische Opleiding*. Het onderwijsconcept is volledig uitgewerkt en verantwoord in *Maatwerk, vraaggestuurd maatwerk in competentiegericht leren* (mei 2006). De opleiding HJO heeft op basis van dit onderwijsconcept keuzes gemaakt, die passen bij de inhoud en aard van de opleiding en haar varianten. Het onderwijsconcept van beide opleidingsvarianten verschilt in terminologie en door het verschil tussen voltijd en deeltijd, maar is in wezen vergelijkbaar. Het opleidingsprogramma is verdeeld in vier fasen, waarin de student zich ontwikkelt van een beginnende HBO-student tot een beginnend beroepsbeoefenaar. In tabel 4.1 wordt het onderwijsconcept van beide varianten kort beschreven.

	voltijd	deeltijd
fase 1	taakgestuurd leren: het uitvoeren van een beroepstaak in kleine stapjes	beroepsoriënterend-procesgestuurd: kleine leertaken onder begeleiding uitvoeren
fase 2	probleemgeoriënteerd leren: in grotere stappen complexe beroepstaak uitvoeren	beroepsvoorbereidend - probleemgeoriënteerd leren: de leertaken zijn complexer en meer zelfsturing van student
fase 3	praktijkgestuurd leren: beroepstaken uitvoeren in de beroepspraktijk (stage)	beroepsuitvoerend - projectmatig leren: resultaatgericht en planmatig werken
fase 4	projectmatig leren: vrij zelfstandig werken aan vooraf geformuleerd resultaat	beroepsverdiepend - open leren: zelfstandig werken, zelfbeheer en zelfcontrole over leerproces

Het verschil in benadering is ingegeven door het verschil in achtergrond van voltijd- en deeltijdstudenten. Waar de voltijdstudent vanuit de theorie naar de praktijk moet leren werken, is het voor de deeltijdstudent van belang dat hij zijn beroepspraktijk in verband met het leren kan brengen. De intentie is gelijk: studenten opleiden tot zelfstandige beroepsbeoefenaren.

Om de student te leren zelf zijn ontwikkeling in beeld te brengen en te bevorderen werken de studenten met een portfolio. In de deeltijdopleiding is het portfolio al een belangrijk element in het programma, bij de voltijdopleiding wordt het portfolio langzamerhand structureel ingevoerd: vanaf het eerste jaar wordt met een portfolio gewerkt.

In alle studiefasen worden hoor- en werkcolleges, trainingen, en casuïstiek als werkvorm ingezet. Maar er zijn ook verschillen: naarmate de student in zijn opleiding vordert, wordt meer gebruik gemaakt van intervisie, supervisie en coaching.

Essentieel in de eerste twee jaar van de opleiding zijn de onderwijsgroepen met tutor en die met jurist. In het eerste type onderwijsgroep werken studenten aan taken waarbij een tutor uitsluitend procesmatig begeleidt. Meer inhoudelijke vragen komen aan de orde in de groepen met een jurist, die veelal pas aan het einde van de onderwijsperiode gepland zijn. Vanuit de studentengeledingen die met het panel gesproken hebben, is de wens geuit om de onderwijsgroepen met jurist beter te laten aansluiten op de onderwijsgroepen met tutor, zodat inhoudelijke vragen eerder beantwoord kunnen worden. De opleiding is van oordeel dat de hoorcolleges in deze behoefte voorzien, maar het panel constateert dat dit zo niet door de studenten wordt ervaren.

In aansluiting op de werkvormen verrichten studenten studieactiviteiten als het lezen van jurisprudentie, het hanteren van wetboeken, het uitwerken van casuïstiek en opdrachten, het beantwoorden van vragen. In de laatste fase van de opleiding werken studenten tamelijk zelfstandig aan een project- of onderzoeksopdracht in het kader van het afstuderen. Tijdens een studiedag in het voorjaar van 2011 is het onderwijsconcept en de uitvoering ervan geëvalueerd in het licht van de te bereiken doelen. Op een beperkt aantal punten worden werkvormen van het onderwijsconcept aangepast, zodat ze beter passen bij de leerdoelen. Op instellingsniveau is in 2011 een discussie gestart om de onderwijsvisie te vernieuwen.

Overwegingen

De opleiding heeft gekozen voor een competentiegerichte benadering van de leerresultaten. Op basis van de eigen definiëring zijn werkvormen en studieactiviteiten gekozen. Het panel is van oordeel dat de werkvormen en studieactiviteiten het verwerven van competenties bevorderen. De samenhang tussen werkvormen, studieactiviteiten en competenties past bij wat van een competentiegerichte HBO-opleiding verwacht mag worden. Het panel vindt het positief dat de opleiding de uitvoering van het onderwijsconcept in 2011 heeft geëvalueerd en op basis daarvan verbeteringen aanbrengt. Op instellingsniveau is in 2011 een discussie gestart om de onderwijsvisie te vernieuwen. Ook dit kan gevolgen hebben voor de didactische inrichting van de opleiding.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 5   Instroom

Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Bevindingen

Iedereen met een HAVO-, VWO- of MBO-diploma is toelaatbaar tot de opleiding. Er worden geen eisen gesteld aan profielen of vakkenpakketten. Wel wordt aan aspirant-studenten verteld dat een goede beheersing van de Nederlandse taal van groot belang is om in het werkveld goed te kunnen functioneren. De programmaonderdelen in de propedeuse veronderstellen geen andere voorkennis dan die een doorsnee havo-ist, mbo'er of vwo'er bezit. Voor studenten ouder dan 21 jaar die niet over een vereist diploma beschikken, is een toelatingsassessment ontwikkeld.

Er zijn voor studenten twee mogelijkheden om de opleidingsduur te verkorten: via vrijstellingen of via een EVC-procedure. De vrijstellingsregeling geldt voor studenten die afkomstig zijn van een andere HBO-opleiding of van de rechtenopleiding van een universiteit. Deze studenten kunnen beargumenteerd en onderbouwd vrijstellingen aanvragen, waarover de examencommissie een beslissing neemt. Studenten die toelaatbaar zijn en over relevante werkervaring beschikken, kunnen gebruik maken van een gecertificeerde EVC-procedure om inzicht te krijgen in het studietraject dat ze nog moeten volgen om het diploma te verwerven. Het is het panel wel opgevallen dat de EVC-procedure van de HJO op de website van het Kenniscentrum EVC (geraadpleegd op 2 juni 2011) is geregistreerd als opleiding HBO Rechten, terwijl de HJO niet als zodanig is geregistreerd in het CROHO. De opleiding heeft toegezegd dit aan te laten passen. De EVC-procedure wordt in de praktijk alleen gebruikt door studenten die in de deeltijdopleiding willen instromen en daar een maatwerkroute willen volgen. Van de EVC-procedure wordt nauwelijks gebruik gemaakt. Omdat er geen specifieke eisen aan de vooropleiding worden gesteld, zijn er geen deficiëntieprogramma's.

Om de aansluiting te bevorderen worden studenten met verschillende vooropleidingen bij elkaar in groepen geplaatst, zodat ze van elkaars theoretische of praktische capaciteiten kunnen leren. Het eerste semester bevat een aantal onderdelen die de student helpen om te bepalen of hij de goede opleiding gekozen heeft. Indien hij ontdekt dat de HJO toch de verkeerde opleiding is, dan kan hij deelnemen in een zogeheten heroriënteringstraject, om zich te beraden op een nieuwe keuze voor studie of werken.

Aspirant-studenten die al enige jaren niet meer gestudeerd hebben, kunnen hun studievervaardigheden vernieuwen door het volgen van 'aanschuifonderwijs'. Ze volgen dan onderwijs in de deeltijd- of voltijdse opleiding. Op basis van die ervaring kunnen ze besluiten de opleiding HJO te gaan volgen. Het panel vindt dit een goede manier om aankomende studenten te laten ervaren wat studeren is en wat de inhoud van de opleiding HJO is.

Ten slotte is de begeleiding van studenten in het eerste jaar niet alleen gericht op het behalen van goede studieresultaten, maar ook op een evaluatie van hun studiekeuze. Als ze ontdekken dat ze de verkeerde opleiding hebben gekozen, dan kunnen ze gebruik maken van een heroriënteringstraject dat Hogeschool Zuyd heeft ontwikkeld.

Overwegingen

De opleiding heeft een programma ontwikkeld dat past bij studenten die een algemene ontwikkeling op HAVO-niveau hebben. De medewerkers denken na over manieren om het studiesucces te bevorderen, bijvoorbeeld door gemengde groepen samen te stellen. Ook de begeleiding is passend voor hoger onderwijs. Als extra heeft de opleiding aanschuifonderwijs ingevoerd voor studenten die geen studieritme meer hebben. Dit aanbod is vooral gericht op de deeltijdopleiding. De EVC-procedure biedt deeltijdstudenten de mogelijkheid om een maatwerkopleiding te volgen. Deze twee aspecten van de deeltijdopleiding vindt het panel een plus.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor de voltijdopleiding en **goed** voor de deeltijdopleiding.

Standaard 6   Studeerbaarheid

<i>Het programma is studeerbaar.</i>

Bevindingen

Het curriculum is verdeeld in gelijke onderwijsleerperiodes met een studielast van 15 studiepunten. In de studiehandleidingen van de modules wordt de studielast nader gespecificeerd, in het eerste jaar tot op het niveau van de taken. Studenten leren daarmee beter in te schatten wat een studietaak aan tijd zou mogen kosten. De studenten hebben zich tegenover het panel niet ontevreden getoond over de werkelijke studielast: de studie is goed te doen. Uit evaluaties van het studiejaar 2009-2010 blijkt echter dat de gemiddelde studielast in veel onderwijsperiodes significant naar beneden afwijkt van de 'ideale' studielast. De opleiding heeft dat zelf gesignaleerd, maar laat in de analyse geen maatregelen zien om de afwijking terug te dringen.

De opleiding rekent alle uren waarbij een docent of tutor van de opleiding een groep studenten begeleidt tot de contacturen. In de voltijdse opleiding neemt het aantal contacturen in de loop van het programma af. In de eerste twee onderwijsperiodes bedraagt het aantal contacturen ongeveer 15 uur per week, in de laatste twee nog ongeveer 11. In de jaren daarna bedraagt het aantal contacturen nog 8 tot 9 uur per week. Het aantal contacturen in de deeltijdopleiding varieert tussen de 6 en 8 uur per week, wat normaal is voor een deeltijdopleiding.

Hoewel het panel het aantal contacturen in de voltijdse opleiding gering vindt, is er volgens de gegevens die de hogeschool verstrekt heeft sprake van dalende uitval. In de periode 2006 tot 2010 is het percentage studiestakers gedaald van 37% naar 8%. Dat is een goede prestatie, die de opleiding toeschrijft aan een intensievere begeleiding van studenten. De gegevens over uitval kan de opleiding naar eigen zeggen niet uitsplitsen voor deeltijd en voltijd.

Les- en toetsroosters worden volgens de studenten tijdig beschikbaar gesteld. Studenten ontvangen deze roosters enkele weken voor aanvang van een nieuwe periode. De verstrekte informatie laat zien dat toetsmomenten op regelmatige wijze over het jaar verspreid zijn. Studenten hebben jaarlijks twee mogelijkheden een toets af te leggen. Voor het bekendmaken van toetsresultaten zijn termijnen afgesproken, die volgens de studenten in het algemeen worden nagekomen. De door de examencommissie vastgestelde toetsresultaten worden via Blackboard gepubliceerd, maar de officiële resultaten kunnen studenten eerder inzien in de 'uitslagenklapper' die ze op de hogeschool kunnen raadplegen.

Het curriculum bevat enkele drempels die er voor zorgen dat studenten aan bepaalde onderdelen pas mogen beginnen als aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Om aan de beroepsstage in het derde jaar te mogen deelnemen, moet de student het propedeutisch getuigschrift bezitten en bovendien minstens 48 studiepunten uit het verplichte deel van het hoofdfaseprogramma hebben behaald. Voordat een student aan het eindgesprek van de afstudeerfase kan deelnemen, moet hij de propedeuse hebben behaald, minimaal 237 studiepunten uit de hoofdfase hebben behaald en moeten het afstudeerwerkstuk en de eindpresentatie met een voldoende zijn beoordeeld. Beide drempels zijn bedoeld om te borgen dat de student op het moment dat de stage begint of het eindgesprek gevoerd wordt, voldoende niveau heeft bereikt.

De docenten zijn gehuisvest in een aantal werkkamers op dezelfde gang. De fulltime docenten hebben een vaste werkplek. Docenten met een parttime-aanstelling delen een aantal werkplekken met elkaar. Studenten vinden dat de docenten goed bereikbaar zijn, niet alleen door hun aanwezigheid in het gebouw, maar ook via e-mail. In het algemeen worden vragen snel beantwoord. Het panel heeft de indruk gekregen dat er een goed contact is tussen studenten en docenten en dat de opleiding een prettige, enthousiasmerende werksfeer heeft. Tijdens het spreekuur werd dit door enkele studenten onder de aandacht van het panel gebracht.

Voor studenten met een functiebeperking is in de Onderwijs- en Examenregeling vastgelegd op welke voorzieningen zij aanspraak kunnen maken (Art. 6.7 lid 9). De begeleiding is in principe gelijk aan die van studenten zonder beperkingen. Wel worden enkele aangepaste faciliteiten genoemd voor het volgen van lessen en het afleggen van tentamens. Daarnaast is op de website een zogeheten routeplanner gepubliceerd (www.hszuyd.nl/functiebeperkingen) die studenten en begeleiders helpt de weg te vinden in het woud van regelingen en mogelijkheden. Verder is het decanaat beschikbaar voor het beantwoorden van vragen.

Overwegingen

Het programma voldoet aan de eisen die aan een studeerbaar programma gesteld mogen worden. Hoewel op basis van het geringe aantal contacturen vermoed zou kunnen worden dat de uitval groot is, blijkt dat niet het geval te zijn. De uitval is de afgelopen jaren gedaald, waarschijnlijk dankzij de intensievere begeleiding. Dit is positief. De studielastmetingen tonen dat de werkelijke studielast significant afwijkt van de ideale studielast, maar de opleiding analyseert deze gegevens onvoldoende en komt niet met verbetermaatregelen. Het panel heeft echter geconstateerd dat een en ander niet leidt tot problemen.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 7 Duur

De opleiding voldoet aan wettelijke eisen met betrekking tot de omvang en de duur van het programma.

Bevindingen

Uit de informatie die het panel over het programma heeft ontvangen, blijkt dat het volledige studieprogramma, zowel van de voltijdse als de deeltijdvariant, een omvang heeft van 240 studiepunten: 120 studiepunten voor maior en voor de profiel-/minorvakken. Alle studie jaren zijn verdeeld in onderwijsleerperiodes met een gelijke omvang van 15 studiepunten. Het totale programma heeft een omvang van 16 onderwijsleerperiodes. De eerste vijf zijn volledig gevuld met maiorvakken. In de volgende periodes worden naast de maiorvakken ook profielvakken (voorheen minorvakken) aangeboden.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat de geprogrammeerde studieduur overeenkomt met de wettelijk vereiste duur van een HBO-bachelorprogramma: 240 studiepunten.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Personeel

Standaard 8 Personeelsbeleid

De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid

Bevindingen

De opleiding HJO baseert het eigen personeelsbeleid op dat van de hogeschool, zoals dat is beschreven in de *Beleidsagenda 2009-2013*. Kenmerkend voor het hogeschoolbeleid is dat medewerkers zich blijvend ontwikkelen, dat sterker wordt ingezet op opleiden en onderzoeken. Medewerkers worden opgeroepen te streven naar excellentie en zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de verdere ontwikkeling.

De doelen van de hogeschool zijn in 2009 geconcretiseerd in het *Personeelsbeleidsplan 2009-2013 Faculteit Recht* (augustus 2009). Belangrijk geachte aspecten in het faculteitsbeleidsplan zijn dat de medewerkers hooggekwalificeerde professionals zijn, hun vakgebied kennen, binding hebben met de beroepspraktijk, internationale ontwikkelingen

kennen, vaardig zijn in het doen van onderzoek, zichzelf ontwikkelen, en passie hebben voor onderwijs.

Om te borgen dat studenten van gekwalificeerde tutores en docenten onderwijs krijgen, wordt de hogeschoolbrede functiedifferentiatie toegepast. Tutoren zijn minimaal op HBO-niveau opgeleid, docenten minimaal op masterniveau. Uit de CV's die aan het panel ter beschikking zijn gesteld, blijkt dat deze doelstelling voor het opleidingsniveau van docenten nog niet bereikt is, al wordt er wel hard aan gewerkt. Uit de CV's die het panel ter inzage heeft ontvangen blijkt dat 13 van de 19 medewerkers een academische opleiding hebben afgerond met een titel als doctorandus of meester. Zij hebben de functie van docent. Er zijn 6 tutores met een bacheloropleiding, van wie enkelen studeren voor een mastergraad. Passie voor onderwijs heeft het panel waargenomen bij allen met wie het gesproken heeft. De binding met de beroepspraktijk is beperkt. Een aantal docenten heeft recente werkervaring in het juridisch werkveld, een aantal anderen heeft ervaring van meer dan vijf jaar geleden en de meesten hebben geen relevante werkervaring. Wel begeleiden alle docenten stagiairs of afstudeerders, waardoor ze allen in contact komen met de beroepspraktijk.

Een verbeterpunt in het personeelsbeleid vindt het panel het beleid op het gebied van professionalisering. De opleiding heeft geen inhoudelijk professionaliseringsplan voor het opleidingsteam overgelegd. Wel hebben alle docenten een budget van €500,= dat ze naar eigen inzicht kunnen besteden. Uitgebreidere scholingsvragen worden sinds kort aan het management ter goedkeuring voorgelegd. De nieuwe faculteitsdirecteur heeft in zijn managementcontract opgenomen dat 7% van de taakomvang aan scholing besteed gaat worden in de komende periode. Dit is conform het personeelsbeleidsplan van de faculteit. In aanvulling op het professionaliseringsbeleid wordt in het aannamebeleid sinds enige tijd de regel gehanteerd dat uitsluitend nog academici met een relevante juridische opleiding worden aangenomen, met het oog op de versterking van de juridische component in de opleiding. Het panel heeft vastgesteld deze regel daadwerkelijk wordt toegepast. Voor werving en selectie hanteert de opleiding de procedures die hogeschoolbreed worden gehanteerd en zijn vastgelegd in *Werving en Selectie Hogeschool Zuyd* (februari 2009). Uit de gesprekken en materialen is het panel gebleken dat de gespreks- en functioneringscyclus sinds 2010 volledig volgens de geldende afspraken wordt uitgevoerd. In de periode daarvoor was de gesprekscyclus anders ingericht. In het kader van de huidige cyclus zijn functieprofielen beschikbaar waarin ondermeer de vereiste kwalificaties, resultaatgebieden, kernactiviteiten en bevoegdheden zijn beschreven. Zeker met het oog op het bewaken van de kwaliteit van het personeel, vindt het panel het van belang dat deze cyclus consequent wordt voltooid.

Overwegingen

Het panel heeft kennis genomen van het personeelsbeleid van de hogeschool en de faculteit en stelt vast dat die met elkaar in lijn zijn. Het beleid is gericht op uitvoering van relevante verbeteringen of handhaven van sterke punten die in het beleid genoemd worden. Verder concludeert het panel dat de opleiding goed op weg is met de uitvoering van het beleid. Enkele noodzakelijke aandachtspunten, met name op het gebied van scholing, zijn en worden opgepakt, wat het panel van groot belang vindt. Ook aandacht voor de borging van de ervaring van docenten in de beroepspraktijk is een van die aandachtspunten.

Het panel heeft verder waargenomen dat de functionerings- en beoordelingscyclus volgens vigerende regels wordt uitgevoerd. Uit de gesprekken die het panel met management en docenten heeft gevoerd blijkt de intentie om de gesprekscyclus consequent en consistent uit te voeren. Indien de mogelijkheid zich voordoet om nieuwe docenten te werven, zal de opleiding uitsluitend zoeken naar medewerkers op masterniveau. Volgens het management worden per 1 september 2011 twee nieuwe docenten aangesteld die academisch zijn opgeleid in een relevant juridisch vakgebied. Het panel vindt dit een goede ontwikkeling.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 9   Kwaliteit van het personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Bevindingen

Het panel heeft de CV's van de medewerkers van de opleiding ter inzage ontvangen. Deze CV's tonen aan dat er voldoende onderwijskundige en didactische kennis en ervaring aanwezig is in het team van docenten en tutores. Uit de gesprekken die het panel heeft gevoerd blijkt ook dat docenten en tutores grote interesse hebben in de wijze waarop studenten leren. De verschillen in didactische en organisatorische aanpak tussen voltijdse en deeltijdstudenten zijn goed doordacht en illustratief voor het onderwijskundig en didactisch denken.

Uit de juridische achtergronden en opleidingen van de docenten leidt het panel af dat het sociaal-juridische uitstroomprofiel beter is geëquipeerd met gekwalificeerde docenten dan het algemeen juridische profiel. Naar het oordeel van het panel zijn kwalificaties op het terrein van de juridische vakken kwalitatief en kwantitatief nog onvoldoende in het team aanwezig om het uitstroomprofiel Algemeen Juridisch voldoende inhoudelijk gewicht te geven. Om de ambities van de opleiding op dit gebied waar te maken, is versterking naar het oordeel van het panel noodzakelijk. Mogelijk voorziet de aanstelling van twee nieuwe docenten in september 2011 hierin, maar het panel heeft de CV's van deze docenten niet kunnen inzien.

Analyse van de CV's levert op dat slechts drie medewerkers recente praktijkervaring hebben die relevant is voor het werkveld waarvoor de opleiding opleidt. Enkele docenten hebben relevante werkervaring van meer dan vijf jaar geleden. Positief is dat vrijwel alle docenten studenten begeleiden in de beroepspraktijk; dat kan zijn bij stages, bij afstudeeropdrachten (hoewel daaraan geen stage is verbonden) en het werkpleklernen van deeltijdstudenten. Ook leveren docenten bijdragen aan de vergaderingen van de werkveldcommissie. De praktijkinbreng in het curriculum wordt bovendien bevorderd door gastcolleges van beroepsbeoefenaren.

Medewerkers die een coördinerende taak hebben, zoals opleidingscoördinator, stagecoördinator, slb-coördinator, hebben daarvoor in de loop der jaren organisatorische en inhoudelijke kwalificaties verworven, vaak door ervaring op te doen. De directeur is onlangs

nieuw benoemd op basis van de eisen die aan deze managementfunctie worden gesteld. Het profiel is beschreven in de functieomschrijving van de faculteitsdirecteur. Ook voor de andere functies zijn profielbeschrijvingen opgesteld, waardoor nu en in de toekomst vastligt aan welke kennis en vaardigheden voor deze functies nodig zijn.

Overwegingen

Uit de CV's van de docenten blijkt naar het oordeel van het panel dat de sociaal-juridische kant van de opleiding goed wordt afgedekt, maar dat de algemeen juridische kant nog in onvoldoende mate vertegenwoordigd is in het personeelsbestand. Het panel acht versterking van de algemeen-juridische kant noodzakelijk om het beoogde niveau in de toekomst te kunnen borgen. Mogelijk geschiedt dit per september 2011.

Zonder meer positief is het panel over de onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden in het team. De kwalificaties van de medewerkers en de aanwezige functies in het team passen goed bij het onderwijskundig en didactisch concept van de opleiding. Tevens is het panel gebleken dat de medewerkers enthousiast zijn voor hun opleiding en voor hun werk. Ook voor de organisatorische taken zijn de medewerkers in voldoende mate gekwalificeerd.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 10   Kwantiteit van het personeel

De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

Volgens de gegevens die de opleiding verstrekt heeft werken er 27 personen bij de opleiding HJO met een formatieomvang van 19,2 fte. Daarvan is 17,8 fte rechtstreeks gekoppeld aan onderwijstaken. De overige formatieomvang is bestemd voor organisatorische taken.

Bovendien wordt ongeveer 0,3 fte van de clusterfaculteit PBM/Recht aan de opleiding toegerekend. De opleiding registreert niet hoeveel fte bestemd is voor de deeltijd-respectievelijk de voltijdse opleiding. De docent-studentratio kan daarom niet per opleidingsvariant berekend worden. Er staan in het studiejaar 2010-2011 550 studenten ingeschreven. Het streefdoel voor de docent/studentratio is 1:25.

Ten tijde van de visitatie was de gerealiseerde ratio 1:30,8 indien uitsluitend het onderwijsgevend personeel wordt meegerekend. De totale formatieomvang levert een fte-studentratio op van 1:28,2. Ook dan voldoet de opleiding nog niet aan het streefdoel van de hogeschool. Het management vindt de afwijking niet zodanig dat er maatregelen genomen dienen te worden, omdat er sprake is van een na-ijleffect door de snelle groei van de opleiding. De ratio zal in september dalen, als het team naar verwachting met 2 fte zal worden uitgebreid. Dat levert bij gelijkblijvende studentenaantallen een ratio op van 1:25,9.

In de formatieomvang van docenten worden niet alleen de directe onderwijstaken (lesgeven, tutor-uren, begeleiding van stage en afstuderen, beoordelen van opdrachten en tentamen en dergelijke) opgenomen, maar ook activiteiten voor onderwijsvernieuwing. De opleiding

vermeldt in het *HJO Informatiedossier* dat tussen de 60% en 80% van de taakomvang van een docent bestemd is voor onderwijs, de overige tijd voor andere taken zoals onderzoek, scholing en administratieve taken. De werkelijke docent-studentratio (voor onderwijstijd) wijkt daarom nog enigszins af van de berekende ratio op basis van formatieomvang.

Uit het *HJO Informatiedossier* en de gesprekken met docenten blijkt dat de werkdruk hoog is. De hoge werkdruk wordt nog versterkt door langdurige (niet werkgerelateerde) ziekte van een docent. Toch klagen de docenten niet: het is druk, maar ze werken met voldoening aan de opleiding. Studenten klagen evenmin over de gevolgen van de lage ratio: er is nauwelijks lesuitval en docenten zijn goed bereikbaar. Ook beantwoorden de docenten e-mail binnen redelijke termijnen, volgens de studenten.

Door voor bepaalde onderdelen hoorcolleges voor groepen van ongeveer 70 studenten te organiseren, kan op andere onderdelen onderwijs voor kleine groepen georganiseerd worden. De opleiding zet haar personeel op deze manier efficiënt in, waardoor de ratio geen nadelige gevolgen heeft voor de studenten. De genoemde inzet is naar het oordeel van het panel niet strijdig met het onderwijsconcept van de opleiding.

Overwegingen

Het panel is niet in de gelegenheid een uitspraak te doen over de docent-studentratio per opleidingsvariant, omdat de opleiding in het berekenen van de formatieomvang met dat onderscheid geen rekening houdt. Het panel acht het raadzaam dit wel te gaan doen, om in de toekomst te kunnen bewaken dat de formatie efficiënt en effectief voor beide varianten wordt ingezet. De docent-studentratio voldoet voor beide opleidingen gezamenlijk niet aan het streefdoel van de hogeschool. Wellicht dat de ratio per september 2011 dichterbij het streefdoel komt, als de formatie met 2 fte wordt uitgebreid. Op grond van de informatie in het *Informatiedossier* en de gesprekken met docenten en studenten stelt het panel vast dat de werkdruk bij docenten niet leidt tot buitengewoon veel lesuitval of onbereikbaarheid van docenten. Ook klagen studenten niet over de grootte van de groepen of de kwaliteit van de begeleiding. Dit blijkt ook uit evaluaties.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Voorzieningen

Standaard 11   Materiële voorzieningen

<i>De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.</i>

Bevindingen

De opleiding is gehuisvest in een gebouw van 30 tot 40 jaar oud, maar het is nog geschikt voor het verzorgen van onderwijs zoals HJO dat wil uitvoeren. Vanuit de aard van de

opleiding, zijn er geen speciale eisen aan de huisvesting of aan de benodigde materiele voorzieningen.

Er zijn voldoende lokalen beschikbaar voor het aantal studenten voor wie de opleiding onderwijs verzorgt. Er zijn grote collegezalen waarin groepen van ongeveer 100 studenten hoorcolleges kunnen volgen, lokalen geschikt voor groepen tot 30 studenten en werkruimtes waar in kleinere groepen gewerkt kan worden. Van deze laatste categorie is er een beperkt aantal. Studenten zoeken echter ook de open ruimtes in het gebouw op om in groepjes te werken en te overleggen. Daartoe zijn er op diverse plaatsen studiehoekjes gecreëerd met mogelijkheden om laptops op het elektriciteitsnet aan te sluiten. Ook kunnen studenten gebruik maken van de computerlokalen of de mediatheek waar tientallen computers beschikbaar zijn voor studiedoeleinden.

Internet is in het hele gebouw via een draadloze voorziening voor alle studenten en medewerkers toegankelijk. Daardoor kunnen ze overal in het gebouw de elektronische informatie over de studie (lesmateriaal, opdrachten, presentaties en dergelijke) benaderen via blackboard. Ook kunnen ze de digitale catalogus van de mediatheek raadplegen. Beide voorzieningen zijn ook vanuit huis door studenten en medewerkers te gebruiken.

De mediatheek bevat een goede collectie vakliteratuur en tijdschriften op het juridische en sociaaljuridische domein. Studenten maken graag gebruik van de aanwezige collectie. Daarnaast kunnen ze (zowel op locatie als vanuit huis) digitale databanken raadplegen en artikelen opvragen. De mediatheek beschikt ondermeer over abonnementen op Kluwer Navigator, Boom Juridisch en European Justice Legal Intelligence. Hiermee kunnen tijdschriften en jurisprudentie digitaal benaderd worden.

De werkruimtes van de medewerkers bevinden zich bij elkaar op dezelfde gang. De docenten delen een kamer met één collega. De tutoeren van de opleiding delen een ruime kamer met elkaar. Om met studenten te spreken reserveren ze een lokaal of een gespreksruimte. Alle medewerkers beschikken over computerfaciliteiten waarmee ze toegang hebben tot de noodzakelijke informatiebronnen. Ook worden studieresultaten digitaal doorgegeven.

De voorzieningen in de onderwijsruimtes voldoen, maar zijn niet modern. In vrijwel geen enkel lokaal zijn computers, beamers en dergelijke standaard aanwezig. Zowel docenten als studenten lenen dergelijke apparatuur bij de audiovisuele dienst indien ze die voor het onderwijs nodig hebben. De opleiding beschikt niet over smartboards. Het panel is van mening dat er in de lessen meer van digitale bronnen gebruik gemaakt zou worden, indien er standaard elektronische faciliteiten aanwezig zijn. In de gesprekken met medewerkers en management is duidelijk geworden dat deze middelen niet worden aangeschaft, vanwege nieuwbouwplannen.

Overwegingen

De opleiding hoeft, vanwege haar inhoud en aard, geen hoge eisen te stellen aan materiële voorzieningen. De lesruimtes in het gebouw waarin het onderwijs gegeven wordt, zijn wat grootte betreft geschikt voor de opleiding HJO. Er zijn voor studenten voldoende mogelijkheden om in groepen of zelfstandig te studeren. Docenten beschikken over goede

werkplekken. Belangrijke studiebronnen zijn via de mediatheek digitaal te raadplegen. Het is juist daarom spijtig dat computerfaciliteiten en smartboards niet standaard in leslokalen aanwezig zijn. De kwaliteit van het onderwijs kan toenemen indien docenten en studenten in lessituaties eenvoudig gebruik kunnen maken van bronnen die via internet toegankelijk zijn. Het panel is van mening dat de aanschaf van bijvoorbeeld smartboards, niet hoeft te wachten op de verhuizing naar een nieuw gebouw, omdat de borden immers meegenomen kunnen worden. Het moeten verplaatsen van computers en beamers naar leslokalen is al gauw een reden om er minder gebruik van te maken dan mogelijk is.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**

Standaard 12   Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen

In het begeleidingssysteem van de opleiding worden vier domeinen onderscheiden:

- studiebegeleiding richt zich op de inhoudelijke en procesmatige ontwikkeling van de student
- de leerprocesbegeleiding richt zich op de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de student
- studieloopbaanbegeleiding richt zich op studievoortgang en het begeleiden bij keuzemomenten in de opleiding
- studentbegeleiding is gericht op het oplossen van individuele en persoonlijke probleemsituaties, problemen met studiefinanciering, het voeren van exitgesprekken.

De begeleiding in de voltijdse opleiding bestaat uit studieloopbaanbegeleiding in de propedeuse, Persoonlijke en Professionele Ontwikkeling (PPO) in de hoofdfase, tutoraat bij opdrachten en projecten, en stage- en afstudeerbegeleiding.

De studieloopbaanbegeleiding in de propedeuse is bedoeld om de studievoortgang te bevorderen en hulp te bieden in geval de student een verkeerde opleiding blijkt te hebben gekozen. Ook wordt de student geholpen bij het kiezen voor één van de uitstroomprofielen. Zodra de student in de hoofdfase studeert, is de begeleiding gericht op de ontwikkeling tot een professionele beroepsbeoefenaar (PPO), die in toenemende mate zelfstandig werkt en zich verantwoordelijk stelt voor de studieresultaten. Daarnaast wordt de student begeleid bij zijn keuze voor stageplaatsen en afstudeeropdracht.

Tijdens de eerste twee jaren van de opleiding worden de studenten door een tutor begeleid als ze in groepen werken aan opdrachten en projecten. De tutor begeleidt het leerproces van de studenten, maar levert geen inhoudelijke bijdrage aan de oplossing van de opdracht.

Daarvoor worden eens per onderwijsleerperiode bijeenkomsten met docenten van juridische vakken ingepland. Volgens de studenten is het wel eens lastig dat de controle op de juistheid van een ingeslagen oplossingsrichting lang op zich laat wachten, omdat het veel

onzekerheid met zich meebrengt (zie ook standaard 4). Voor deze aspecten van begeleiding zijn per onderwijsgroep 105 uren beschikbaar in het taakpakket van de medewerkers. De student wordt tijdens de stage begeleid door de stagebegeleider (medewerker van de organisatie), een stagedocent, een supervisor (SJ) of coach (AJ) en een mentor. Ieder van hen heeft een eigen rol, beschreven in de *Stagenota VTO 3* (academisch jaar 2010-2011). De stagedocent is formeel de persoon die de vorderingen van de student beoordeelt, mede op advies van de stagebegeleider. De supervisor of coach begeleidt de student op een aantal vaste momenten tijdens de stage in diens persoonlijke ontwikkeling. Twee docenten van de opleiding organiseren een verplicht programma om theoretische kennis te verdiepen en de toepassing ervan in de stage te bevorderen. De studenten die het panel gesproken heeft, zijn tevreden over de begeleiding tijdens de stageperiode.

In de deeltijdvariant zijn de leerprocesbegeleiding en de studieloopbaanbegeleiding samengevoegd. De nadruk ligt in fase 1 van de studie op het afstemmen van studie, werk en privéleven. Ook studievastigheden krijgen de nodige aandacht. Deeltijdstudenten leren ook te werken met een digitaal portfolio. In de latere fasen van de opleiding leert de deeltijder te werken met persoonlijk ontwikkelingsplannen voor elke volgende studiefase, waarin de beroepspraktijk een steeds belangrijker rol speelt.

De begeleiding van de deeltijder op de werkplek is beschreven in de *Nota Praktijktijd Deeltijdopleiding 2011*. Opvallend is dat praktijkbegeleiding in de eerste twee fasen niet verplicht is, al dient er wel een contactpersoon te zijn. Voor de begeleiding in de tweede en derde fase zijn eisen geformuleerd, voor de twee andere fasen niet. Pas in fase drie wordt geëist dat de begeleider minimaal HBO-niveau heeft. De deeltijder wordt voor het praktijkdeel van de opleiding op de werkplek begeleid. Voor de tweede en derde praktijkperiode zijn criteria beschreven waaraan de begeleider moet voldoen. Voor de twee andere perioden zijn geen eisen vermeld.

De afstudeerfase is gelijk voor de voltijdse en deeltijdse opleiding. In de *Afstudeernota HJO, voor voltijd en deeltijd* (versie 2010-2011) is de begeleiding beschreven. De begeleiding tijdens de afstudeerfase richt zich op het coachen van de student die in hoge mate zelfstandig werkt aan de opdracht. De afstudeeropdracht heeft meestal de vorm van een opdracht voor praktijkgericht onderzoek die de studenten alleen of in groepjes (tot maximaal 3 studenten) uitvoeren. De afstudeeropdracht heeft een omvang van 23 studiepunten en is verdeeld over de laatste vier onderwijsperiodes. In de twee laatste onderwijsperiodes zijn voor het afstuderen respectievelijk 8 en 10 studiepunten geroosterd. Iedere student heeft recht op 5 uur begeleiding door een coach, die zelf bepaalt of hij studenten individueel of in groepjes coacht. De coach begeleidt het proces, voor vakinhoudelijke vragen zijn de vakdocenten beschikbaar. De docenten worden voldoende voor de begeleiding gefaciliteerd voor de coaching, vinden zij zelf. Voor de vakinhoudelijke begeleiding worden geen docenturen opgenomen in de taakbelasting van docenten. Studenten zijn tevreden over de procesmatige en vakinhoudelijke begeleiding tijdens het afstuderen.

De informatievoorziening is op orde. Studenten vinden informatie over studie en organisatie op blackboard en het infonet. Voor stage en afstuderen zijn toegankelijke handleidingen geschreven. Ook vinden studenten en medewerkers informatie over de studie in de

Studiegidsen en de Onderwijs- en Examenregelingen. Informatie over de studievoortgang is voor studenten en medewerkers toegankelijk via Osiris.

Overwegingen

Het panel is ervan overtuigd dat de studenten nauwgezet en persoonlijk begeleid worden. De inzet van het docententeam is erop gericht om het studenten naar de zin te maken, zodat zij zich willen en kunnen inzetten voor hun studie. Uit de documentatie en uit de gesprekken met studenten en docenten blijkt de grote inzet voor de begeleiding en de goede waardering ervoor. Ook is het systeem van begeleiding naar het oordeel van het panel goed opgezet en worden de verschillende rollen daarin goed op elkaar afgestemd. De opleiding heeft in voldoende mate zicht op de overdrachtsmomenten in de begeleiding en verbetert knelpunten daarbij. De faciliteiten die aan medewerkers beschikbaar worden gesteld voor de begeleiding, zijn voldoende voor het uitvoeren van de taken. Zowel docenten als studenten zijn tevreden over de kwaliteit van de begeleiding die geleverd wordt. De opleiding heeft de diverse aspecten van de begeleiding toegankelijk en adequaat beschreven in handleidingen. Hoewel het panel zich kan voorstellen dat de eisen aan de praktijkbegeleiding in de eerste twee fasen van de deeltijdopleiding nog niet hoog hoeven te zijn, vindt het wel dat er inhoudelijke en procesmatige eisen moeten zijn. Ook is het panel van mening dat de praktijkbegeleider in alle fasen minimaal op HBO-bachelor niveau dient te zijn opgeleid en in de laatste fase over academisch werk- en denkniveau dient te beschikken. Dat is nu nog niet verplicht, maar meestal wel het geval. Het panel vindt het terecht dat de praktijkbegeleider minimaal twee jaar in de beroepspraktijk werkzaam dient te zijn.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Kwaliteitszorg

Standaard 13   Evaluatie resultaten

<i>De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.</i>

Bevindingen

De opleiding heeft haar kwaliteitszorgsystematiek beschreven in een *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding*, dat hoort aan te sluiten op het *Handboek IKZ hogeschool Zuyd*, dat volgens het eerste document nog in ontwikkeling is. Ook maakt *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding* de indruk nog in de ontwikkelfase te verkeren: de opmaak van het document is nog niet af, er ontbreken afbeeldingen en schema's en tabellen zijn nog niet volledig ingevuld. Tevens wordt een verouderde versie van het INK-model gehanteerd. De samenhang tussen de verschillende onderdelen in het document vindt het panel niet sterk.

In het *Handboek HJO* wordt beschreven dat de opleiding zich in haar kwaliteitsbeleid baseert op het zogeheten INK-model. Ook wordt de PDCA-cyclus in de ideale vorm beschreven. Tot op zekere hoogte wordt aan deze cyclus invulling gegeven, maar de werking ervan in de praktijk wordt niet aangetoond in het materiaal dat aan het panel ter beschikking is gesteld. Wel is het *Handboek* zeer uitgebreid in zijn presentatie van documenten, formats en procedures die voor de diverse organisatie- en resultaatgebieden van het INK-model worden gebruikt. In het *Handboek* is echter niet beschreven op welke manier de opleiding tot verbeteringen komt als bepaalde aspecten beneden de norm scoren.

Het panel stelt vast dat de opleiding volop evalueert. De opleiding organiseert in hogeschoolverband module-evaluaties, blokevaluaties, stage-evaluaties. De streefnorm is dat 70% van de respondenten de bevroegde items met een 7.0 of hoger waardeert. Indien 60% van de respondenten het oordeel 7.0 of hoger geeft, dient de opleiding maatregelen te nemen. Dit laatste komt bij HJO-evaluaties, waarvan de resultaten in de kritische reflectie zijn opgenomen, niet voor.

De opleiding neemt ook deel aan de Nationale Studenten Enquête (NSE) die landelijk onder HBO-studenten wordt afgenomen. De NSE bevroegt studenten op alle aspecten van het onderwijs. De opleiding streeft ernaar dat ze beter presteert dan het landelijk gemiddelde en op alle onderdelen een minimale score van 3.5 realiseert.

De stage en het praktijkleren worden eveneens geëvalueerd. De waardering heeft als norm een 7.0 of hoger. Ook zet de opleiding bij het afstuderen externe deskundigen uit het werkveld in die het gerealiseerde niveau evalueren, door het bijwonen van presentaties van afstudeerprojecten.

Overwegingen

Op grond van de documentatie over kwaliteitszorg komt het panel tot de conclusie dat er veel beschreven is en dat er veel formats, documenten en procedures beschikbaar zijn, maar dat het kwaliteitssysteem nog niet af is. De toepassing van het INK-model blijkt uit de presentatie van aandachtsgebieden en de doelstellingen daarbij. De verbeterlus die in het INK-model is aangebracht wordt echter niet beschreven. Het *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding* maakt vanwege de layout en enkele ontbrekende elementen de indruk nog niet af te zijn. Deze indruk is mede ingegeven door het feit dat de opleiding het *Handboek* niet had meegestuurd met het *Informatiedossier*, hoewel dat wel nadrukkelijk gevraagd wordt. Ook in de validatiebrief is om het *Handboek* gevraagd en ook toen kon het niet direct aangeleverd worden. Het *Handboek* lag tijdens het visitatiebezoek wel ter inzage, inclusief bijbehorende formats.

De opleiding is heel duidelijk in de streefdoelen en de wijze waarop informatie over het realiseren van de streefdoelen wordt verzameld. Tijdens het visitatiebezoek heeft het panel inzage gehad in de resultaten van een groot aantal evaluaties en op grond daarvan concludeert het panel dat de opleiding voldoende evalueert.

In zijn oordeelsvorming over deze standaard laat het panel zwaar meewegen dat de opleiding volop evalueert aan de hand van meetbare en toetsbare streefdoelen. In de gesprekken met studenten is duidelijk geworden dat zij goed bij de evaluaties betrokken worden, wat vaak ook blijkt uit de hoge respons.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 14   Verbetermaatregelen

De uitkomsten van deze evaluaties vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Bevindingen

De opleiding HJO is als zodanig niet eerder gevisiteerd, wel heeft ze zes jaar geleden de toets nieuwe opleiding doorlopen. De NVAO heeft in haar besluit van 19 december 2006 een tweetal kanttekeningen van het toenmalige panel overgenomen. In de eerste plaats is dat de moeilijke combinatie van doorstroomprofiel voor een academische master met de beroepsgerichtheid van de opleiding. Het huidige panel heeft vastgesteld dat die combinatie is gelukt door een goede combinatie van stage en extra studiestof aan te bieden in het derde jaar van de opleiding. De Universiteit Maastricht is daarbij betrokken. Een handicap voor studenten die voor het doorstroomprofiel kiezen, is dat ze geen master titel met civiel effect kunnen verwerven. Een tweede kanttekening van het panel dat de TNO uitvoerde, was dat het juridisch gehalte voldoende gewicht zou moeten krijgen. Het huidige panel stelt vast dat aan het juridisch gehalte wel is gewerkt, maar dat het naar zijn oordeel nog niet voldoende is voor het Profiel AJ dat gericht is op functies op HBO-niveau zoals in de gerechtelijke sector. Het panel vindt de sociaal-juridische aspecten van de opleiding wel goed ontwikkeld. Aan de aanbeveling van het panel uit 2006 om meer juridisch geschoolde docenten aan te trekken is inmiddels wel gevolg gegeven. Over de effecten daarvan in het curriculum en de producten van studenten, en voor het uitstroomprofiel AJ, heeft het panel bij standaard 2 reeds zijn oordeel gegeven.

Zowel studenten als docenten noemen een aantal verbeteringen die op grond van evaluaties de afgelopen jaren zijn doorgevoerd. In de curriculumstructuur zijn aanpassingen aangebracht, modules zijn inhoudelijk of didactisch aangepast en de studiehandleidingen zijn gereviseerd, zodat ze betere informatie bevatten. Ook melden studenten op dat opmerkingen over het functioneren van docenten leiden tot verbeteringen. Het is studenten ook duidelijk waar ze met klachten of problemen terecht kunnen en ze hebben er vertrouwen in dat de opleiding maatregelen neemt als dat nodig is. Het panel ziet dit als een signaal voor de openheid en de verbeterbereidheid van de medewerkers.

Hoewel de opleiding regelmatig verbetert, is er geen planmatig vervolg op de resultaten van evaluaties. Aan het sluiten van de PDCA-cyclus, zoals die in het *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding is opgenomen*, wordt nog niet zichtbaar gewerkt. In de documentatie behorende bij het *Handboek* zijn veel documenten en formats als bijlagen opgenomen, maar een format voor een verbeterplan of een concreet verbeterplan heeft het panel niet aangetroffen. Het panel pleit daarom voor een meer systematische aanpak, zoals die in het *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding* reeds beschreven is.

In het aanvullende gesprek dat op 28 oktober heeft plaatsgevonden heeft de opleiding melding gemaakt van de verbeteracties die hebben plaatsgevonden naar aanleiding van de visitatie. In Verbeterplan HJO n.a.v. kritische reflectie en visitatie heeft de opleiding

beschreven welke aanbevelingen van het panel reeds op korte termijn zijn omgezet in verbeteringen en welke een langere termijn vergen.

Overwegingen

De opleiding heeft een *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding* waarin de PDCA-cyclus als een belangrijk element van het kwaliteitsbeleid is beschreven. Het panel heeft bij standaard 13 reeds vermeld dat de opleiding voldoende evalueert. Hier stelt het panel vast dat de opleiding op basis van evaluatieresultaten ook in staat is zich te verbeteren. Studenten en docenten maken melding van dezelfde verbeteringen die in het verleden zijn aangebracht. De verbeteracties uit het verleden zijn echter niet goed gedocumenteerd en verbeteracties voor de toekomst zijn niet gepland. De basis voor een zorgvuldige planning is echter in het *Handboek* wel aanwezig en het panel verwacht dat de medewerkers die, gelet op het enthousiasme waarmee zij werken, in staat zijn daaraan concrete invulling te geven. Essentieel in de overwegingen van het panel is dat de opleiding op basis van evaluaties verbeteringen aanbrengt; het planmatig handelen daarin is een punt van aandacht.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 15   Betrokkenheid bij kwaliteitszorg

Bij de interne kwaliteitszorg zijn de opleidings- en examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Bevindingen

De opleiding heeft vanaf het studiejaar 2010-2011 weer een opleidingscommissie, nadat deze enige jaren niet heeft gefunctioneerd. In het gesprek over borging is het panel verteld dat studenten geen belangstelling hadden voor het lidmaatschap van de opleidingscommissie. Wel heeft het opleidingsmanagement in de voorbije jaren informeel overleg gevoerd met studenten over onderwijsinhoudelijke en organisatorische zaken. Bij de hernieuwde start is vastgelegd dat klassenvertegenwoordigers het lidmaatschap van de opleidingscommissie regelen. Nu zijn er vier voltijdstudenten en één deeltijdstudent lid van de opleidingscommissie. Daarnaast is één docent vertegenwoordigd. Ook twee opleidingscoördinatoren zijn lid van de opleidingscommissie. De samenstelling van de opleidingscommissie is nog niet opgenomen in artikel 6.2 van de OER. Volgens de leden van de opleidingscommissie die het panel gesproken heeft functioneert de commissie naar behoren.

Tijdens het studiejaar 2010-2011 is een van de managers nog lid van de examencommissie. In de loop van het studiejaar wordt besloten of dat zo zal blijven, in verband met de gewijzigde WHW. Na de site visit heeft de opleiding aan het panel gemeld dat managers van het studiejaar 2011-2012 geen lid meer zijn van de examencommissie. De examencommissie is verantwoordelijk voor de toetsprocedures en de kwaliteit van de toetsen.

Voor dat laatste is in december 2010 een toetscommissie ingesteld. Haar taken en verantwoordelijkheden zijn ten tijde van de visitatie nog niet helemaal uitgekristalliseerd.

De docenten die lid zijn van de curriculumcommissie evalueren en adviseren over de curriculumstructuur, -inhoud en de uitvoering van het didactische model. Het panel is van oordeel dat de curriculumcommissie een belangrijke bijdrage levert aan de consistentie van het curriculum. De adviezen van de curriculumcommissie worden in het managementteam en het docententeam besproken. Het managementteam neemt een besluit over het uitvoeren van de adviezen. Ook de curriculumcommissie is nog maar kort actief. Haar taken en bevoegdheden zijn beschreven in *Startdocument Curriculumcommissie HJO*, december 2010.

Studenten maken, zoals hierboven vermeld, deel uit van de opleidingscommissie. Een belangrijke en systematische input leveren de studenten door aan evaluaties mee te doen, zowel op het niveau van de opleiding, als dat van de hogeschool. Tevens vult bijna de helft van de studenten de nationale studentenenquête in, waardoor de ervaren kwaliteit van de opleiding vergeleken kan worden met de ervaringen van studenten aan andere opleidingen. In de gesprekken met studenten en ook uit informatie die het panel tijdens het spreekuur heeft gekregen, is gebleken dat studenten een grote inbreng hebben bij het aanpassen van de opleiding en een goed gehoor vinden bij docenten en management. Het panel vindt dit positief, maar is ook van mening dat de opleiding ten aanzien van onderwijsintensiteit en het niveau ook de eigen verantwoordelijkheden goed moet blijven bewaken.

Het werkveld heeft op twee manieren inbreng in de interne kwaliteitszorg. Er is een werkveldcommissie die minimaal vier keer per jaar bijeenkomt. De leden van de commissie zijn afkomstig uit het sociaaljuridische en juridische domein. Zowel management als docenten van de opleiding zijn bij de bijeenkomsten aanwezig. Er wordt gesproken over ontwikkelingen in het werkveld die mogelijk een plaats moeten krijgen in de eindkwalificaties of het curriculum van de opleiding. In de tweede plaats worden werkveldvertegenwoordigers als extern deskundig ingezet bij de eindgesprekken die afstuderende studenten hebben. Ze evalueren het niveau dat studenten demonstreren en adviseren de opleiding zonodig over verbeteringen. De leden van de werkveldcommissie en zij die als extern deskundige optreden zijn van oordeel dat hun adviezen worden overgenomen.

Met alumni heeft de opleiding wel regelmatig contact, maar meer in de vorm van reünies dan van bijeenkomsten waarin de kwaliteit van de opleiding centraal staat. De opleiding heeft het verbeteren van de inbreng van alumni als actiepoint in het informatiedossier genoemd.

Overwegingen

Het panel is van mening dat studenten, docenten en werkveld voldoende betrokken worden bij de kwaliteitsverbeteringen van de opleiding. Van de ervaringen van alumni kan systematischer gebruik worden gemaakt dan nu het geval is. Met name de eerste werkervaringen van afgestudeerden kunnen bruikbare informatie opleveren over de kwaliteit van de opleiding en de aansluiting op de eisen van het werkveld. De herstart van de opleidingscommissie wordt positief ervaren door studenten en docenten.

Het panel heeft geconstateerd dat de opleiding systematisch werkt een onderwijsverbetering. De curriculumcommissie speelt daarin een goede rol. De opleiding werkt aan versterking van de rol van de examencommissie en de toetscommissie, waardoor de toetskwaliteit beter wordt geborgd.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

De opleiding heeft per onderwijsleerperiode van de opleiding een overzicht van gebruikte toetsvormen. In de voltijdse opleiding zijn dat hoofdzakelijk schriftelijke toetsingen, take home tentamen, reflectieverslagen die met deze termen genoemd worden. Verder wordt in de overzichten het algemene begrip 'toets' of 'beoordeling' gebruikt, waardoor niet inzichtelijk is welke toetsvorm gebruikt wordt. In het *Informatiedossier* wordt een grotere variëteit aan toetsen genoemd, te weten: kennistoets, casus, vaardigheidstoets, peer assessment, project- of praktijkopdracht, stage, portfolio, afstudeeropdracht, eindgesprek. Deze toetsvormen sluiten naar het oordeel van het panel aan bij het competentiegerichte programma dat de opleiding uitvoert. De variatie in toetsvormen is geschikt voor het toetsen van zowel kennis, inzicht als vaardigheden.

Een aantal van deze toetsen heeft het panel aangetroffen in het materiaal dat de opleiding ter inzage heeft gelegd. Het panel is van mening dat deze schriftelijke toetsen het niveau hebben dat past bij de fase van de opleiding waarin ze worden afgenomen. Ook passen ze voldoende bij de leerdoelen van de module. Uit evaluaties blijkt dat studenten tevreden zijn over de aansluiting tussen toetsen en leerdoelen van de modules.

Bij de toetsen die het panel heeft kunnen inzien waren beoordelingscriteria beschikbaar. De toetsen waren herkenbaar aan de hand van deze criteria beoordeeld. Feedback op toetsen kunnen studenten krijgen bij inzagemomenten die door de opleiding of die door de beoordelaar zelf worden georganiseerd.

De opleiding heeft een begin gemaakt met het gebruik van het (digitaal) portfolio als ontwikkelings- en toetsinstrument. Uit een demonstratie die het panel heeft gekregen, blijkt dat het portfolio aan modules is gekoppeld en dat studenten (nu nog met name uit de deeltijdvariant) bewijsmateriaal verzamelen om aan te tonen dat ze aan de leerdoelen van de module voldoen. De opzet en structuur van de portfolio's verschillen per student. Blijkens de informatie die het panel heeft ontvangen, komt dit doordat het portfolio nog in ontwikkeling is.

De opleiding is recent begonnen met de invoering van maatregelen om de kwaliteit van het toetsinstrumentarium beter te borgen. De *Handreiking examencommissie* van de HBO-raad is bekend bij de leden van de examencommissie. De hogeschool (en daarmee ook de opleiding) is gestart met het invoeren van de aanbevelingen uit de handleiding. De toetscommissie die eind 2010 van start is gegaan, moet hierin een centrale rol vervullen. In de *Startnotitie toetscommissie HJO* van november 2010 zijn de taken van de toetscommissie beschreven, waaronder het opstellen van richtlijnen voor toetsvragen, rapporteren over toetsevaluaties en het actualiseren van het toetsbeleid. Het borgen van de kwaliteit van toetsen wordt wel genoemd, maar in de notitie wordt niet uitgewerkt hoe dat zou moeten. De borging van de toetskwaliteit vindt ten tijde van de visitatie hoofdzakelijk achteraf plaats, door in module- en blokevaluaties bij studenten na te vragen hoe ze de kwaliteit van de toetsing hebben ervaren. In toenemende mate beoordeelt een docent de toetsen van een collega voorafgaand aan de afname. De nadruk ligt daarbij op schriftelijke toetsen en veel minder op de kwaliteit van bijvoorbeeld opdrachten en projecten. De kwaliteit van de stageplaatsen wordt voor dat een stage begint getoetst door een bezoek en de afname van een checklist en achteraf aan de hand van evaluaties regelmatig beoordeeld. De leden van de toetscommissie concentreren zich voorlopig op het evalueren en actualiseren van het *toetshuis*: het document waarin beschreven is welke toetsvormen op welke momenten worden ingezet. Tevens ziet de toetscommissie er op toe dat toetsen altijd door twee examinatoren worden samengesteld. Ook bewaakt de toetscommissie de aanwezigheid van externe deskundigen bij het eindgesprek in de laatste fase van de opleiding. Ten slotte stelt de toetscommissie een plan op voor de deskundigheidsbevordering van het docententeam op het gebied van toetsen en beoordelen.

Naar het oordeel van het panel moet hierbij ook aandacht besteed worden aan de deskundigheidsbevordering van leden van de examen- en toetscommissie.

Het panel is op grond van zijn waarnemingen van mening dat de taakinvulling van de examencommissie en de toetscommissie nog niet volledig aan de eisen van de handreiking van de HBO-raad voldoet. Tevens constateert het panel dat de opleiding maatregelen neemt om binnen afzienbare tijd wel aan de eisen voor kwaliteitsborging van toetsing en examinering te voldoen. Het panel adviseert om deze maatregelen in een concreet plan vast te leggen. In november is aan het panel het *Werkplan Toetscommissie* toegestuurd waarin concrete activiteiten voor expertisebevordering en advisering voor de komende studiejaar zijn opgenomen.

De *Startnotitie toetscommissie HJO* lijkt geen inhoudelijk verband te hebben met de hogeschoolbrede notitie *Toetsen in Samenhang* uit 2003, waarin adviezen worden gegeven om de validiteit (zowel inhoudelijk als consequentieel) en betrouwbaarheid van toetsen en beoordelen te vergroten. Het panel is wel herhaaldelijk gewezen op het belang van de notitie *Toetsen in Samenhang*, al wordt die kennelijk niet gebruikt.

In januari 2011 is de *Nota Toetsbeleid HJO* verschenen. Deze nota geeft een analyse van de tevredenheid over het toetsen bij studenten en docenten en eindigt met een aantal aanbevelingen voor verbeteringen. Deze verbeteringen zijn gekoppeld aan het onderwijsconcept van de instelling. De nota bevat geen analyse van en geen verbetervoorstellen voor de borging van de validiteit en de betrouwbaarheid van toetsen en beoordelingen in de opleiding.

Samenvattend stelt het panel dat nieuw beleid voor toetsen en beoordelen in ontwikkeling is. Het borgen van de validiteit en betrouwbaarheid van toetsen en beoordelen heeft daarin nog niet altijd een hoge prioriteit. Bestaand beleid wordt niet consequent uitgevoerd. Het nieuwe beleid is nog niet concreet gericht op de eisen die de *Handreiking examencommissies* van de HBO-raad daaraan stelt. Niettemin stelt het panel daarnaast in positieve zin vast dat de toetsen en beoordelingen die het heeft ingezien passen bij de leerdoelen en het niveau van de modules.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

In de *Afstudeernota HJO voor voltijd en deeltijd* (voor het studiejaar 2010-2011) is de afstudeerprocedure beschreven. In paragraaf 1.3 van deze nota staat dat de student aan de eindcompetenties van de opleiding dient te voldoen, dat een aantal daarvan reeds eerder in de opleiding behaald zijn en dat de afstudeerfase gericht is op het aantonen van de resterende competenties. Met deze uitspraken als leidraad heeft het panel gezocht naar materiaal waarmee wordt aangetoond dat de studenten alle eindkwalificaties van de opleiding hebben verworven.

Om het gerealiseerde niveau te demonstreren heeft de opleiding vier zelfgekozen afstudeerwerken aan het panel toegestuurd en het panel heeft zelf zes werkstukken uit een lijst van 65 uit de voorgaande twee studie jaren gekozen. Het panel stelt op basis van deze steekproef vast dat de werkstukken wat methodologie betreft aan de eisen voldoen. Ook zijn ze in het algemeen goed geschreven. De werkstukken uit het sociaal-juridische uitstroomprofiel passen inhoudelijk bij het profiel. Het juridisch niveau van de werkstukken uit het algemeen juridische profiel vindt het panel echter onder de maat en lager dan de beoordeling door de examinerator zou doen vermoeden. Met name het niveau en de diepgang van de juridische analyse en argumentatie laten, in de werkstukken die het panel heeft ingezien, naar zijn oordeel te wensen over.

De werkstukken worden op een beperkt aantal aspecten beoordeeld aan de hand van een uitgebreide lijst met criteria. In de *Afstudeernota* worden deze aspecten competenties genoemd, maar volgens het panel komt de beschrijving ervan niet overeen met de beoogde eindkwalificaties, die ook competenties genoemd worden. De afstudeerwerken die het panel heeft ontvangen zijn niet op deze competenties beoordeeld, maar aan de hand van een beoordelingslijst die slechts in beperkte mate samenhang had met de eindkwalificaties van de opleiding en met name focust op onderzoeks- en rapportagevaardigheden. Landelijke competenties als klantgerichtheid, procedurele vaardigheden, beroepsmatig handelen, en profielcompetenties als dossiermanagement en integrale dienstverlening worden niet expliciet beoordeeld.

Van de competenties die volgens de *Afstudeernota* elders in de opleiding worden getoetst, heeft de opleiding geen bewijsmateriaal overgelegd. De studenten die het panel gesproken heeft, konden niet aangeven wanneer in de opleiding zij op die overige eindkwalificaties zijn beoordeeld. In feite gaven de studenten uit het derde en vierde jaar te kennen dat het begrip competentie dat als term voor de eindkwalificaties gebruikt wordt, hen onbekend voorkwam. Wel kenden ze de leerdoelen uit de modulehandleidingen.

Studenten kunnen in groepjes van maximaal drie personen een afstudeerwerkstuk maken. Het eindgesprek wordt individueel gevoerd, maar de eindpresentatie aan de opdrachtgever geschiedt in groepsverband. Studenten worden alleen in het eindgesprek individueel

beoordeeld. Examinatoren kunnen op basis van de reflectieverslagen individueel onderscheid aanbrengen in de beoordeling van het werkstuk, maar het panel heeft hiervan geen voorbeelden gezien. Het panel pleit voor individuele afstudeertrajecten, zodat studenten aan het einde van de opleiding hun individuele kwaliteiten kunnen aantonen. Ook enkele studenten meldden dit aan het panel, zowel in de georganiseerde gesprekken als tijdens het spreekuur. Het panel is overigens positief over het feit dat de opleiding verschillende rollen in de begeleiding en beoordeling van afstuderende studenten scheidt. In dit verband is het dan wel weer spijtig dat de coach ook de eerste examinator is. Het aanvullende gesprek dat op 28 oktober tussen panel- en opleidingsvertegenwoordigers is gevoerd, heeft nieuwe inzichten opgeleverd. De opleiding heeft het panel een overzicht ter beschikking gesteld (*Verantwoording Eindkwalificaties*, november 2011) waarin is aangegeven in welke fase van de opleiding welke eindkwalificaties worden beoordeeld. Een aantal eindkwalificaties wordt in de derdejaars stage beoordeeld, de overige tijdens of aan het einde van de afstudeerperiode. De student levert daarvoor het bewijsmateriaal aan. De systematiek is naar het oordeel van het panel in orde. Het panel heeft echter geen overtuigend bewijsmateriaal gezien dat de beschreven systematiek daadwerkelijk wordt toegepast. Voor een deel is een gebrek aan transparant gebruik van terminologie daar debet aan. De opleiding heeft toegezegd de bedoelde transparantie vanaf het studiejaar 2011-2012 te bieden en heeft het panel uitgenodigd de werking ervan in het studiejaar 2011-2012 te verifiëren. Het panel vindt dit een goed voorstel.

Overwegingen

De opleiding maakt werk van toetsing. Het is echter een opgave waarmee men nog maar kort geleden begonnen is. De toetscommissie die uitvoering geeft aan de opgave is nog maar kort geleden geïnstalleerd en heeft nog geen duidelijke taakomschrijving. Ook is de deskundigheid op het gebied van toetsen en beoordelen van de leden niet vastgelegd. Wel heeft de opleiding, in het kader van hogeschoolbeleid, een begin gemaakt met het verbeteren van de deskundigheid. Hoewel de kwaliteit van het toetsen en beoordelen nog niet geborgd is, stelt het panel op basis van het toetsmateriaal dat het heeft ingezien vast dat de toetsen in het algemeen passen bij de leerdoelen en het niveau van de modules. De opleiding heeft voor een deel van de eindkwalificaties inzichtelijk gemaakt waar en hoe wordt beoordeeld of studenten ze aan het einde van het vierde jaar verworven hebben. Voor een ander deel is dat niet inzichtelijk. Het panel kan zich daardoor geen oordeel vormen over de vraag of de afgestudeerden alle eindkwalificaties van de opleiding op het beoogde niveau hebben verworven.

De opleiding gaat zorgvuldig om met het beoordelen van het afstudeeronderzoek. Het panel ziet echter ook ruimte voor verbetering, met name waar het om de individuele prestaties van de studenten gaat. Ook constateert het panel dat het begrip competentie op verschillende manieren gebruikt wordt in de formulering van de eindkwalificaties en bij de beoordeling van afstudeeropdrachten. De afstudeerscripties van het algemeen juridisch uitstroomprofiel zijn te hoog beoordeeld, vindt het panel. Het panel kan, op grond van de informatie die het van de opleiding ontvangen heeft, niet vaststellen of en hoe wordt beoordeeld of een student alle eindkwalificaties op het beoogde niveau heeft verworven.

Op grond van zijn waarnemingen over de toetsing en de realisatie van de beoogde kwalificaties is het panel van mening dat de systematiek aannemelijk maakt dat alle afgestudeerden op alle eindkwalificaties zijn getoetst en beoordeeld, maar dat het bewijsmateriaal in de vorm van transparante beoordelingen voor de eindkwalificaties tijdens stage en afstuderen niet volledig aanwezig is. Het panel heeft er vertrouwen in dat de opleiding de gewenste transparantie zal bieden, en is het met de opleiding eens dat dit vertrouwen aan het einde van het studiejaar 2011-2012 door een extra check bevestigd wordt.

Conclusie

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Voltijd	Deeltijd
<i>Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 2 Oriëntatie van het programma</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 3 Inhoud van het programma</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 4 Vormgeving van het programma</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 5 Instroom</i>	goed	goed
<i>Standaard 6 Studeerbaarheid</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 7 Duur</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 8 Personeelsbeleid</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 9 Kwaliteit van het personeel</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 10 Kwantiteit van het personeel</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 11 Materiële voorzieningen</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 12 Studiebegeleiding</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 13 Evaluatie resultaten</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 14 Verbetermaatregelen</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 15 Betrokkenheid bij kwaliteitszorg</i>	voldoende	voldoende
<i>Standaard 16 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	voldoende	voldoende

Overwegingen

Het panel komt op basis van de bevindingen en overwegingen bij de standaarden 1 t/m 15 tot het oordeel voldoende voor de voltijdse opleiding. De voltijd- en deeltijdopleiding worden op standaard 5 als goed beoordeeld, vanwege de extra maatregelen voor kandidaat-studenten die al enige jaren niet gestudeerd hebben. Standaard 16 is voor beide opleidingsvarianten als voldoende beoordeeld, omdat de opleiding een plan heeft om de validiteit en de kwaliteit van de toetsen en de beoordelingen te borgen. Bovendien heeft de opleiding in de periode mei - november verbeteringen aangebracht in de wijze waarop wordt beoordeeld of een student de beoogde eindkwalificaties heeft verworven. De resultaten daarvan zullen aan het einde van het studiejaar 2011-2012 blijken.

Conclusie

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bachelor Hogere Juridische Opleiding van Hogeschool Zuyd als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Op grond van zijn bevindingen en overwegingen heeft het panel een aantal hoofdaanbevelingen voor de opleiding geformuleerd die noodzakelijk zijn om de opleidingskwaliteit te verbeteren.

Standaard 1

1. Werk de vergelijking met vergelijkbare opleidingsprogramma's in het buitenland verder uit en ga tot op het niveau van de opleidingskwalificaties door. Juist door deze vergelijking wordt het profiel van de opleiding ook internationaal duidelijk.

Standaard 2

2. Koppel de afstudeeropdracht aan een stageperiode, die individueel wordt uitgevoerd. Breidt hiervoor de stagetijd niet uit, maar verschuif die in het curriculum. Hierdoor wordt de afstudeeropdracht nog praktijkgericht en doet de student in de laatste fase van zijn opleiding relevante praktijkervaring op.

Standaard 3

3. Maak de samenhang tussen eindkwalificaties en doelbeschrijvingen in de studiehandleidingen transparant, zodat het competentiebeprij voor zowel docenten als studenten meer gaat leven. Gebruik in dezen consistente terminologie. Deze verbetering draagt ook bij aan de transparantie bij het toetsen en beoordelen van de beoogde eindkwalificaties (standaard 16)

Standaard 6

4. Neem concrete maatregelen om de geprogrammeerde en de werkelijke studielast beter met elkaar in overeenstemming te brengen. Zorg ook voor betrouwbare studielastmetingen.

Standaard 9 en 12

5. Geef meer sturing aan professionalisering en scholing, zodat het management meer zicht heeft op de afstemming tussen aanwezige en gewenste cq. noodzakelijke kwalificaties in het docententeam.
6. Aan opleidingseisen en praktijkervaring van praktijkbegeleiders dienen duidelijke voorwaarden gesteld te worden. Met name de opleidingseisen dienen naar het oordeel van het panel naar boven te worden bijgesteld.

Standaard 13

7. Zorg voor consistentie in de kwaliteitscyclus en sluit de PDCA-cyclus door verbeteringen systematisch te plannen conform de beschrijving in het *Handboek Kwaliteitszorg Hogere Juridische Opleiding*.

Standaard 15 en 16

8. Maak een concreet plan waarin wordt vastgelegd hoe en wanneer de opleiding aan de eisen voor kwaliteitsborging van toetsing en examinering conform de WHW voldoet.
9. Garandeer dat (in aanvulling op aanbeveling 3) alle eindkwalificaties worden getoetst en beoordeeld aan de hand van valide en betrouwbare toetsen en beoordelingen.
10. Verbeter het gerealiseerde niveau in het uitstroomprofiel AJ door meer concrete juridische criteria binnen de competenties te formuleren.
11. Laat na afloop van het studiejaar 2011-2012 verifiëren of de transparantie in de beoordeling van alle eindkwalificaties bij alle afgestudeerden is gerealiseerd.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties van de opleiding

Domeincompetenties

1. Klantgerichtheid
  - A Kan juridische vragen en problemen van klanten en opdrachtgevers zelfstandig analyseren en behandelen.
  - B Kan klantgericht denken en zijn werk uitvoeren als een zakelijk dienstverlener.
2. Juridische kennis toepassen en verdiepen
  - A Kan brede en gedegen juridische kennis toepassen in de praktijk.
  - B Kan zijn juridische kennis op specifieke terreinen verdiepen door wetenschappelijke oriëntatie.
3. Procedurele vaardigheden
Kan in veel voorkomende gerechtelijke procedures en overheids- c.q. bestuurs-procedures zelfstandig optreden voor een opdrachtgever of de procesvoerende partij assisteren in meer gespecialiseerde of complexe procedures.
4. Methodisch, analytisch en juridisch denken en handelen
  - A Kan goed analyseren.
  - B Kan goed mondeling en schriftelijk communiceren.
  - C Kan zich van verschillende werkwijzen bedienen bij de behandeling van juridische vragen en problemen.
5. Beroepsmatig handelen
Kan verschillende posities en rollen innemen en functioneren in uitvoerende, beleidsfuncties en staf- of adviesfuncties binnen rechterlijke organisaties, overheidsorganisaties, non-profitorganisaties of bedrijfsleven.
6. Implementatievaardigheden
Kan wetenschappelijk en toegepast onderzoek op zijn merites beoordelen en implementeren in de eigen organisatie.

Bovenstaande competenties worden door de opleiding de Domeincompetenties genoemd. De lijst komt echter niet volledig overeen met de domeincompetenties Law die landelijk zijn vastgesteld.

HBO competenties

1. Brede professionalisering
  - A Kan zelfstandig taken van beginnend beroepsbeoefenaar uitvoeren.
  - B Kan functioneren binnen een arbeidsorganisatie.
  - C Bekwaamheid tot verdere professionalisering van de eigen beroepsuitoefening.
2. Multidisciplinaire integratie (vanuit het perspectief van beroepsmatig handelen)
3. Wetenschappelijke toepassing
Kan relevante (wetenschappelijke) inzichten, theorieën, concepten en onderzoeksresultaten toepassen in de beroepsuitoefening.
4. Transfer en brede inzetbaarheid
Kan kennis, inzichten en vaardigheden in uiteenlopende beroepssituaties toepassen.

5. Creativiteit en complexiteit in handelen
Kan ook in nieuwe vraagstukken in de beroepspraktijk adequaat handelen.
6. Probleemgericht werken
  - A Kan op basis van relevante kennis en (theoretische) inzichten zelfstandig een complexe probleemsituatie definiëren en analyseren.
  - B Kan zinvolle (nieuwe) oplossingsstrategieën toepassen en de effectiviteit ervan beoordelen.
7. Methodisch en reflectief denken en handelen
  - A Kan op basis van het verzamelen en analyseren van relevante informatie realistische doelen stellen.
  - B Kan op basis van het verzamelen en analyseren van relevante informatie plannen c.q. werkzaamheden planmatig aanpakken.
  - C Kan op basis van het verzamelen en analyseren van relevante informatie reflecteren op het (beroepsmatig) handelen.
8. Sociaalcommunicatieve bekwaamheid
  - A Kan communiceren met anderen.
  - B Kan samenwerken met anderen.
  - C Kan voldoen aan de eisen die het participeren in een arbeidsorganisatie stelt.
9. Basiskwalificering van managementfuncties
  - A Kan eenvoudige leidinggevende taken uitvoeren.
  - B Kan eenvoudige managementtaken uitvoeren.
10. Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid
Heeft begrip en betrokkenheid ontwikkeld met betrekking tot ethische, normatieve en maatschappelijke vragen in relatie tot de (toekomstige) beroepspraktijk.

Specifieke competenties voorbeeldprofiel algemeen juridisch (uitstroom en doorstroom)

1. Dossiermanagement (uitstroom en doorstroom)
Kan een dossier beheren naar de kwaliteitseisen van een organisatie.
2. Informatieverzameling en –verwerking (uitstroom en doorstroom)
  - A Kan brede informatiebronnen aanboren en deze informatie toegankelijk maken voor anderen.
  - B Kan gevraagd of op eigen initiatief de bestaande kennis- en informatiesystemen analyseren en voorstellen doen ter verbetering.
  - C Beschikt over ruime vaardigheden op het gebied van digitale kennissystemen (ICT).
3. Administratief - organisatorische vaardigheden (uitstroom en doorstroom)
Kan een bijdrage te leveren aan verbetering van de interne bedrijfsprocessen in een juridische werkomgeving door advisering en/of implementatie van kwaliteitszorgsystemen.
4. Academische vaardigheden (alleen doorstroom)
Beschikt over de noodzakelijke academische vaardigheden om de masterfase aan de Universiteit Maastricht te volgen.

Specifieke competenties voorbeeldprofiel sociaal juridisch (uitstroom)

1. Integrale dienstverlening
Kan op integrale wijze (juridische of juridisch georiënteerde) vragen en problemen van cliënten zelf en / of m.b.t. de wisselwerking tussen cliënten en hun omgeving behandelen.
2. Bevorderen zelfredzaamheid cliënt
  - A Kan de dienstverlening afstemmen op de mate van zelfredzaamheid van de cliënt.
  - B Kan (op methodische wijze) de zelfredzaamheid van de cliënt vergroten.
3. Signalering en preventie
  - A Kan de effecten van beleid en wet- en regelgeving signaleren en/of onderzoeken en daarbij politiek-maatschappelijke ontwikkelingen betrekken.
  - B Kan op beleidsmatig niveau een bijdrage leveren aan de organisatie en/of de samenleving ter verbetering van de regelgeving en daarbij politiek-maatschappelijke ontwikkelingen betrekken.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Majorblokken VTO-1 HJO.

1.	Oriëntatie op opleiding en beroep	2 EC
2.	Deficiëntiemodule ICT	0 EC
3.	Inl. Recht en Elementaire Juridische Vaardigheden	5 EC
4.	Inleiding Sociologie	3 EC
5.	Instellingskennis	2 EC
6.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 1	3 EC
7.	SLB Fase 1	1 EC
8.	Opzoekvaardigheden	1 EC
9.	Deficiëntiemodule Taalvaardigheid 1	0 EC
10.	Staatsrecht	4 EC
11.	Bestuursrecht	3 EC
12.	Organisatiekunde	1 EC
13.	Werkveldoriëntatie	2 EC
14.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 2	3 EC
15.	SLB Fase 1	1 EC
16.	Onderzoeken en rapporteren	3 EC
17.	Deficiëntiemodule Taalvaardigheid 2	0 EC
18.	Strafrecht	4 EC
19.	Inleiding psychologie	3 EC
20.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 3	3 EC
21.	SLB Fase 1	1 EC
22.	Buitenschools leren fase 1	1 EC
23.	Proces- en dossiermanagement	2 EC
24.	Burgerlijk Recht 1	4 EC
25.	Sociaal Recht 1	3 EC
26.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 4	3 EC
27.	SLB Fase 1	1 EC
28.	Buitenschools leren fase 1	2 EC

Majorblokken VTO-2 HJO.

1.	Dossiermanagement 1	1 EC
2.	Burgerlijk Recht 2	7 EC
3.	Burgerlijk Procesrecht	3 EC
4.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 5	3 EC
5.	PPO Studiebegeleiding Fase 2	4 EC
6.	Dossiermanagement 2	1 EC
7.	Sociaal Recht 2	7 EC
8.	Stage VTO-2	3 EC
9.	Dossiermanagement 3	1 EC
10.	Bestuursprocesrecht	3 EC
11.	Staats- en Bestuursrecht 2	4 EC
12.	Stage Fase 2	3 EC
13.	Dossiermanagement 4	1 EC
14.	Financieel management en beleid	3 EC

Het derde jaar is stagejaar

Majorblokken VTO-4 HJO.

1.	POP	4 EC
----	-----	------

Majorblokken DTO-1 HJO.

1.	Deficiëntiemodule ICT	0 EC
2.	Inl. Recht en Elementaire Juridische Vaardigheden	4 EC
3.	Werkveldoriëntatie en instellingenkennis	3 EC
4.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 1	2 EC
5.	SLB Fase 1	4 EC
6.	Praktijktijd Fase 1	20 EC
7.	Deficiëntiemodule Taalvaardigheid 1	0 EC
8.	Staats- en Bestuursrecht 1	4 EC
9.	Inleiding Sociale Wetenschappen	3 EC
10.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 2	2 EC
11.	Onderzoeken, rapporteren en opzoekvaardigheden	3 EC
12.	Deficiëntiemodule Taalvaardigheid 2	0 EC
13.	Strafrecht	4 EC
14.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 3	2 EC
15.	Proces- en dossiermanagement	2 EC
16.	Burgerlijk Recht 1	3 EC
17.	Organisatiekunde	1 EC
18.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 4	2 EC
19.	Integrale Toets	1 EC

Majorblokken DTO-2 HJO.

1.	Dossiermanagement 1	1 EC
2.	Burgerlijk Recht 2	4 EC
3.	Burgerlijk Procesrecht 2	2 EC
4.	Sociaal Recht 1	2 EC
5.	PPO Fase 2	4 EC
6.	Praktijktijd Fase 2	20 EC
7.	Dossiermanagement 2	1 EC
8.	Staats- en Bestuursrecht 2	4 EC
9.	Bestuursprocesrecht	2 EC
10.	Sociale en Communicatieve Vaardigheden 5	2 EC
11.	Dossiermanagement 3	1 EC
12.	Sociaal Recht 2	4 EC
13.	Financieel management en beleid	2 EC

Majorblokken DTO-3 HJO.

1.	Projectmatig werken	2 EC
2.	PPO Fase 3	4 EC
3.	Praktijktijd Fase 3	20 EC
4.	Conflicthantering	3 EC
5.	Methoden en technieken van onderzoek	3 EC
6.	Managementvaardigheden	2 EC
7.	Beleidsverandering en management	2 EC
8.	Implementatievaardigheden	2 EC

Majorblokken DTO-4 HJO.

1.	Presenteren	1 EC
2.	Afstuderen	23 EC
3.	Praktijktijd Fase 4	20 EC
4.	PPO IV – POP	2 EC
	Eindgesprek/presentatie	0 EC

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

Nadere informatie over de achtergronden van de leden van het beoordelingspanel en secretaris:

De heer mr. F.G.A.M. Berntsen, voorzitter

De heer Berntsen is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid. Hij heeft op verschillende terreinen bestuursfuncties bekleed, waaronder die van directeur Stichting Rechtsbijstand en bestuurslid Stichting Kwaliteitszorg Initiatieven Rechtsbijstand. De heer Berntsen heeft meerdere keren deelgenomen aan diverse onderzoeken naar de kwaliteit van het recht, rechtsbijstand, audits en het bevorderen van kwaliteitsinstrumenten ten behoeve van de advocatuur en de sociale rechtshulp. De te bereiken resultaten en de achtergrond van de deelnemers waren daarbij op academisch niveau. De heer Berntsen was lid van de beroepenveldcommissie en werkvelddeskundige met betrekking tot het totstandkomen van de vereiste eindtermen HBO-Recht bij de Hogeschool Utrecht. Daarnaast begeleidt hij jaarlijks een aantal stagiaires van die opleiding. De heer Berntsen is voor deze visitatie individueel geïnstrueerd over het proces van accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2003	Mediaton-opleiding Welmerink Mediation/Saxion
1986 – 1989	Leergang Management en Organisatie Buro's voor Rechtshulp
1985 – 1986	Hogere Managementopleiding voor non-profit organisaties ISW
1972 – 1979	Nederlands Recht, K.U. Nijmegen
1966 – 1972	Gymnasium/HBS St. Ludgercollege Doetinchem

Werkervaring:

2010 – heden	Regiodirecteur oost Stichting Slachtofferhulp Nederland (190 medewerkers)
2005 – 2009	Regiomanager oost Stichting het Juridisch Loket (90 medewerkers)
2002 – 2005	Directeur Stichting Rechtsbijstand Oost Nederland (130 medewerkers)
1994 – 2002	Directeur Stichting Rechtsbijstand Zutphen (32 medewerkers)
1980 – 1994	Directeur Stichting Rechtshulp Arrondissement Zutphen (32 medewerkers)

Diversen:

2007 – heden	Panellid en voorzitter visitatiecommissies NQA
2004 – heden	Lid beroepenveldcommissie van de Hogeschool Arnhem/Nijmegen HBO-recht
2002 – 2005	Portefeuillehouder landelijke projecten rechtshulp aan slachtoffers van geweldsmisdrijven en milieu, bestuurslid landelijke Stichting Kwaliteitszorg Initiatieven Rechtsbijstand. Afstemming met landelijke stuurgroep kwaliteit (Ministerie van Justitie, Nederlandse Orde van Advocaten, Raad voor Rechtsbijstand)
1999	Deelname werkgroep Kwaliteit Gefinancierde Rechtshulp, rapport Recht op Kwaliteit aangeboden aan de Minister en Tweede Kamer Landelijk innovatief milieurechtshulpproject in samenwerking met VROM ontwikkeld en tot een structureel onderdeel van de dienstverlening gemaakt
1998 – heden	Bestuurslid Centrum voor de Kunsten te Zutphen e.o.; invoer van een nieuwe organisatie- en financieringstructuur en een innovatief beleidsplan in samenspraak met financiers en wethouders van acht gemeenten in de regio.

- 1998 – 2001 Deelname aan diverse begeleidingscommissies landelijke onderzoeken rechtshulp aan slachtoffers van geweldsmisdrijven in samenwerking met onderzoeksbureaus IVA en B&A groep
- 1997 – 2001 Bestuurslid Stichting Katholiek Onderwijs Zutphen e.o. Begeleiding van een fusie van 5 naar 10 basisscholen
- 1996 – 2003 Hogeschool Utrecht, lid beroepenveldcommissie en werkvelddeskundige met betrekking tot het totstandkomen van de vereiste eindtermen
- 1994 – 2002 Stichting Rechtsbijstand; integraal kwaliteitssysteem ontwikkeld voor de stichtingen te Arnhem, Almelo, Zutphen en Zwolle.

De heer mr.dr. R.E. Bakker

De heer Bakker is ingezet vanwege zijn juridische deskundigheid. Hij heeft ruime werkervaring op het gebied van universitair onderwijs (inleiding, staats- en bestuursrecht, vergelijkend publiekrecht (Engelstalig)); ruime werkervaring als rechter (algemeen bestuursrecht, vreemdelingenrecht, personen-, familie- en jeugdrecht); ruime onderzoekservaring (staats- en bestuursrecht); dissertatie 2004 (zie onderstaand); en ruime ervaring met coördinatie van werkzaamheden en trekken van projecten binnen de rechtbank. De afgelopen vijf jaar heeft hij naast vele publicaties van uitspraken gepubliceerd in de Kroniek van het personen- en familierecht, Nederlands Juristenblad 2010 Afl 34 p. 2233-2241 (samen met prof. C. Forder).

Voor deze visitatie heeft de heer Bakker onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 1977-1983 Nederlands recht, RUL
- 2004 dissertatie UM, promotores prof. F.A.M. Stroink en prof. C. Flinterman

Werkervaring:

- 1981-1984 medewerker parlementair documentatiecentrum Tweede Kamer der S-G
- 1984-1995 universitair docent UM
- 1995-heden rechter in de rechtbank Maastricht; sinds 2003 vice-president

De heer Mr. G.F.J. Hupperetz

De heer Hupperetz is ingezet vanwege zijn juridische en onderwijskundige deskundigheid. Hij is momenteel directeur van de Juridische Hogeschool van Avans-Fontys. Hij beschikt over onderwijsdeskundigheid: als docent, studierichtingsleider, afdelingshoofd, directeur. Hij is voorzitter van de landelijke overleggen MER, Rechten, domeinoverleg Recht en sectorraad Hoger Economisch Onderwijs. Voor deze visitatie heeft de heer Hupperetz onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 1969-1970 RUU, prop. Psychologie
- 1970-1976 RUU, Nederlands Recht
- 1976-1995 diverse juridische bijscholingen
- 1990-heden diverse management bijscholingen, waaronder Tias en Socratisch gesprek

Werkervaring:

1973-1976	RUU, studentassistent
1976-1985	Meao Helmond, docent
1985-1997	Heao Den Bosch, docent
1986-1997	Hogeschool 's-Hertogenbosch; studierichtingsleider, afdelingshoofd
1997-2003	Hogeschool 's-Hertogenbosch; directeur Academie voor Management
2003-heden	Juridische Hogeschool Avans-Fontys: directeur

Mevrouw S.M. van de Steeg

Mevrouw Van de Steeg is ingezet als studentlid. Zij volgt de bacheloropleiding Hogere Juridische Opleiding bij Saxion hogescholen. Mevrouw Van de Steeg is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is mevrouw Van de Steeg aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2007-heden	Saxion Hogescholen Academie Bestuur & Recht Enschede, Hogere Juridische Opleiding
2005-2007	HAVO, Instituut Blankestijn Utrecht
2004-2005	MBO niveau 4, Drenthe College Emmen Sociaal Juridisch Medewerker
2000-2004	VMBO, De nieuwe Veste Coevorden sector zorg en welzijn KB

Werkervaring:

2009-heden	schoonmaken, zowel kantoren als bij mensen thuis
2007-heden	Promotiebedrijf Juice Promotions Amsterdam, promoten van verschillende producten en als hostess
2004-2005	Vishandel Piet Korf Coevorden, verkopen op markten en in supermarkten
2004	Italiaans restaurant La lanterna Coevorden, bediening en kassawerkzaamheden
2004	Hema Coevorden, caissière en vakkenvuller

De heer W.A.J. van Uden

De heer Van Uden is ingezet als NQA-auditor. Hij heeft diverse auditcursussen gevolgd en heeft ruime ervaring met visiteren in bijna alle sectoren van het hbo. De heer Van Uden heeft ervaring in het hoger beroeps onderwijs als docent in uiteenlopende sectoren, en als opleidingsmanager en beleidsmedewerker aan de Hogeschool Zeeland. In de periode van 2000 tot 2002 heeft hij als medewerker kwaliteitszorg gewerkt bij de afdeling kwaliteitszorg van de HBO-Raad. Hij heeft dat werk voortgezet bij NQA, daarnaast is hij sinds 2001 zelfstandig communicatie-adviseur. De heer Van Uden heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en is gecertificeerd secretaris.

Opleiding:

1969 – 1975	Atheneum A
1975 – 1976	Propedeuse Psychologie
1976 – 1981	Lerarenopleiding Nederlands en geschiedenis
1981	Kandidaatsexamen Nederlands
1983 – 1987	Nederlands MO B

- 1996 Postdoctorale opleiding Corporate communication in bedrijfskundig perspectief, Erasmus Universiteit
- 1994 – heden diverse cursussen over onderwijsontwikkeling, toetsmethodieken, competentiegericht onderwijs, werkvormen, onderwijsmanagement en accreditatie

Werkervaring:

- 1983 – 1991 Docent Nederlands/communicatie MBO
- 1991 – 2006 Docent Communicatie Hogeschool Zeeland
- 1993 – 2004 Opleidingsmanager opleiding Communicatie Hogeschool Zeeland (onderbreking '00-'02)
- 1997 – heden auteur en bewerker van studieboeken over communicatie en psychologie
- 2001 – heden Beleidsmedewerker Kwaliteitszorg HBO-raad, secretaris visitatiecommissies / auditor NQA
- 2001 – heden Zelfstandig communicatie- en onderwijsadviseur
- 2004 – 2011 Beleidsadviseur kwaliteitszorg Hogeschool Zeeland, vanaf 2007 Manager Dienst Onderwijs
- 2011 – heden Senior beleidsadviseur Kwaliteit en Accreditatie Hogeschool Windesheim

Bijlage 4: Bezoekprogramma

24 mei 2011

Tijd	Programma	lokaal	Deelnemers
09.45 - 12.00	Ontvangst	0.52	Dries Lodewijks (directeur), Annemie Heuts, en Peter van Lierop (opleidingscoördinatoren) bestudering van materiaal en voorbereidingen panel
12.00 - 12.30	Open spreekuur	0.52	studenten en docenten
14.30 - 15.15	Blok inhoud I, afstuderen	0.52	4 afstudeerdocenten: Menno de Bruin, John Lemmens, Annemie Heuts, Jeanne Verhagen 3 externe begeleiders/beoordelaars: J. Renssen, E. Pessers, G. op t Root
15.30 - 16.15	Blok Inhoud II studie jaren 3 + 4 en afstuderen	0.52	4 alumni: Marga Vrenken, Suzanne Hustings, Jikkie Hendriks, Barbara de Jonge Pascal Theunissen (vto 4a sju) en Patricia Meijers (dto 4 aju) Carolle Reintjens (vto 3f ajd) en Tamara Brand (dto 3 aju)
16.30 - 17.15	Blok Inhoud III studie jaren 1 + 2	0.52	Marco van Troost (dto 1b) Omar Ben Serghin (vto 1a) Stéphanie Poolen (vto 1f) Tom Schouten (vto 1f) Ilse Kessen (dto 2b aju) Ron de Groot (dto 2a sju) Ebru Vardar (vto 2a aju) Emma Niemans (vto 2g ajd)
17.15 - 18.00	Gesprek met docenten	0.52	Dick Haster Lucas Lieverse en Inge Pustjens Yolanda Ritzen en Rob Schütt Jan Kusters (senior tutor) en Yvonne van der Meer (tutor) Petra de Haas: (Slb en sociologie / psychologie)

25 mei 2011

Tijd	Programma	lokaal	Deelnemers
10.00 - 10.45	1e Gesprek Opleidingsmanagement	0.52	Dries Lodewijks, Annemie Heuts, Peter van Lierop
11.00 - 11.45	Blok Borging	0.52	
	examencommissie		Ian Sünnen en John Lemmens
	toetscommissie		Brigitte Schallenberg en Menno de Bruin
	opleidingscommissie		Jannine Bruls
	curriculumcommissie		Lucas Lieverse, Ian Sünnen
12.45 - 13.30	Gesprek studenten randvoorwaarden	0.52	Eva Reinders (vto 1g) Aranka Vossen (vto 2a aju) Manon Winthagen (vto 3 dstr) Sanne van den Boom (vto 4a sju) Marlon Vromen (dto 1a) Sandy Hansing (dto 2b sju) Debby Bosch (dto 3 sju) Kim Delahaije (dto 4 aju)
13.45 - 14.30	Gesprek docenten randvoorwaarden	0.52	Marjo van Wersch-Vreuls, Rubina van Erp-Degens Jac Josquin, Petra de Haas, José Kusters, Karin Offermans
17.00 - 17.45	2e Gesprek Opleidingsmanagement	0.52	Dries Lodewijks, Annemie Heuts, Peter van Lierop

Bijlage 5: Bestudeerde documenten

Deze bijlage bestaat uit drie delen. Het eerste deel bevat een overzicht van de bestudeerde documenten die in de voorbereiding op en tijdens de visitatie beschikbaar zijn gesteld: de basisdocumentatie. Het overzicht is in alfabetische volgorde opgenomen. Het tweede deel is een overzicht van afstudeerwerken. Het derde deel bevat de aanvullende documentatie die de opleiding heeft samengesteld naar aanleiding van het gesprek op 28 oktober.

Deel 1: basisdocumentatie

Afstudeernota
Afstudeerwerken, overzicht laatste twee jaar
Alumnimonitor
Beleid BAS
Body of knowledge and Skills domein Laws
Competentiebeschrijving HJO per opleidingsfase
Competentiehandboek VTO
Competentiematrix HJO per profiel
Competenties, verslag valideringsbijeenkomst competenties
Curriculumcommissie, taakomschrijving
Curriculummatrix (leerdoelen versus landelijke kwalificaties)
Curriculumoverzicht voltijd en deeltijd HJO 2010-2011
CV's van docenten
Didactisch concept, evaluatie en vooruitblik
Docentprofessionalisering
Domeincompetenties, landelijk vastgesteld
Doorstroomprofiel
Doorstroomprogramma HBO-WO
Eindkwalificaties
Evaluaties (student, medewerkers, werkveld)
Examencommissie, samenstelling
Examencommissie, verslagen
Exit-formulier
Externe deskundigen (overzicht)
Functieboek
Gastdocenten, overzichtslijst
Handreiking voor examencommissies van de HBO-raad
HBO-Monitor
Internationalisering, projectplan
Jaarplan en begroting (inclusief toetsing door A&C)
Jaarrapportage A&C (MIS)
Jaarverslag decanaat
Keuzegids Hoger Onderwijs
Keuzemodulen, overzicht aanbod 2010-2011
Kwaliteitshandboek

Literatuur, verplicht 2009-2010
Medewerkersonderzoek
Module dossiermanagement
Module-evaluaties
Modulen onderzoeksvaardigheden
Monitoren 2009-2010
Nota afstuderen
Nota herijking toetsbeleid
Nota instroombeleid
Nota praktijk deeltijdopleiding
Nota retributiemodule
Nota toetsbeleid
Notitie alumni-beleid
Notitie studiebeperking
Notitie taalvaardigheid
NSE, resultaten
OER
Onderwijs- en opleidingsvisie
Onderwijsvisie en didactisch concept
Onderzoeksbeleid HJO
PenO-informatie
Personeelsbeleidsplan
Procedure 21+test met voorbeelden
Rendementscijfers
Resultaten instroom, doorstroom en uitstroom
Roosteroverzicht
SLB-handleidingen
Stagebiedende instellingen
Stage-evaluatie, processchema
Stagenota VTO-3 2010-2011
Studiegids deeltijd 2010-2011
Studiegids voltijd 2010-2011
Studiehandleiding PPO/SLB propedeuse
Studiehandleidingen
Studielastmetingen
Teamvergadering, verslagen
Vertaling van Dublin descriptors naar HJO-competenties
Voorlichtingsmateriaal
Werkveldcommissie HJO, samenstelling
Werkveldcommissie HJO, verslagen
Werkvormen

Deel 2: bestudeerde afstudeerwerken

Blezer, Christel, DNA-onderzoek in strafzaken: Een schending of een goede wending?

Bulwant, Indira, Dreiging van uithuiszettingen

Hendriks, Jikkie, Handboek workwise met YOU-Turn

Hustings, Suzanne, De do's en dont's in de omgang met jonge delinquenten

Jonge, Barbara de, Informatie over rechten en plichten aan jongeren in een justitiële inrichting

Lahaije, Ronald, De wet Tijdelijk Huisverbod. Uit huis: tot inkeer?

Luyten, Inge, Cannabis legaliseren

Schambergen, Nathalie, Het ouderschapsplan

Vrenken, Marga, Externe mediation in conflicten tussen de burger en de gemeente

Deel 3: aanvullende documentatie

Verantwoording eindkwalificaties

Verbeterplan optimaliseren kwaliteit HJO

Bijlage 6: Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

betreffende de visitatie van de

opleiding: Hogere Juridische Opleiding

Instelling: Hogeschool Zuyd

Visitatiedatum: 24 en 25 mei 2011

Ondergetekende: *A.J.V.C. Lodewijk*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *. directeur H/O*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and lines.

Datum: *11 - 6 - 2011*

002A2011.01

Fortis Bank 24 00 31 679
Handelsregister 27262870